

СЪДЪРЖАНИЕ

Йосиф Милошев – Промените в Кодекса за социално осигуряване 3

Реформата

Христина Митрева – Предизвикателствата пред българската пенсионна система 5

Осигуряването в числа

Антоанета Ганчева, Антонина Николова – Бюджет на държавното обществено осигуряване за 2011 г. – основни политики и параметри 10

Евроинтеграция

България по пътя към Европа 16

Чужд опит

Световен форум на Международната асоциация по социално осигуряване 22

Пенсиите и демографската промяна 24

Минало

Нено Павлов – 100 години от рождението на проф. Иван Кацаров 29

Бюлетин на Националния
осигурителен институт

Година IX, брой 4, 2010

Редакционна колегия:

Христина Митрева - председател
Антоанета Ганчева
Валентина Кръстева
Даниела Асенова
Теодора Нончева
Марин Калчев
Йосиф Милошев

Редактор:

Валентина Минчева

Коректор Валентина Минчева

Предпечат Калина Минчева

Печат СД "Симолини-94"

Формат 60 x 90/8

Печатни коли 4

Адрес на редакцията

1303 София,
бул. "Ал. Стамболийски" № 62-64
Тел: 02 926 1010
02 926 1028
web: www.nssi.bg
ISSN 1311 - 9656

ПРОМЕНИ В КОДЕКСА ЗА СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ

С измененията в Кодекса за социално осигуряване (обн. ДВ, бр. 100 от 21.12.2010 г.) от 1 януари 2011 г. се създава правна рамка за усъвършенстване на пенсионния модел и се въвеждат краткосрочни и дългосрочни мерки за финансова стабилност и подобряване адекватността на пенсиите. В резултат на приетите мерки за финансова устойчивост на пенсионната система и повишаване адекватността на пенсиите и на базата на заложените в средносрочната фискална рамка на правителството показатели до 2013 г. за консолидирания бюджет на държавното обществено осигуряване (ДОО) се очакват следните дългосрочни резултати:

Дефицитът в държавното обществено осигуряване се преодолява през 2017 г. След това започва да се натрупва излишък във фондовете на ДОО до 2035 г. Поради влошените демографски тенденции – застаряване на населението, намаляване броя на активното население (т.е. на хората в работоспособна възраст), както и увеличаването на средната продължителност на живота след 2035 г. отново започва да се формира дефицит, който може да се покрива от средствата, които ще се натрупват в Държавния фонд за гарантиране устойчивост на държавната пенсионна система (т.нар. Сребърен фонд) до 2035 г.

От 1 януари 2011 г. са увеличени периодите, от които се изчисляват паричните обезщетения от държавното обществено осигуряване, като целта е да се обвърже осигурителният принос на лицата с размера и продължителността на получаваните обезщетения.

Основни промени в осигурителното законодателство от 2011 г. са следните:

От 1 януари 2011 г. се увеличава с 1,8 на сто осигурителната вноска за фонд "Пенсии" за лицата, родени преди 1 януари 1960 г., която става 17,8 на сто, а за лицата, родени след 31 декември 1959 г. – вноската е 12,8 на сто, като за тях се внасят и 5 на сто вноска за универсален пенсионен фонд. Осигурителните вноски за фонд "Общо заболяване и майчинство" и фонд "Безработица" се запазват в досегашните размери – 3,5 на сто и 1 на сто.

Минималният месечен размер на осигурителния доход за самоосигуряващите се лица за 2011 г. се определя съобразно облагаемия им доход за 2009 г. като самоосигуряващи се лица:

- до 5400 лв. – 420 лв.;
- от 5401 до 6500 лв. – 450 лв.;
- от 6501 до 7500 лв. – 500 лв.;
- над 7500 – 550 лв.;

Минималният месечен размер на осигурителния доход за самоосигуряващите се лица, които не са упражнявали дейност през 2009 г., както и за започналите дейност през 2010 и 2011 г. е 420 лв.

Минималният месечен размер на осигурителния доход за регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители е 240 лв.

Запазва се максималният месечен размер на осигурителния доход – 2000 лв.

За лицата извън самоосигуряващите се, посочени в чл. 4, ал. 3, т. 1, 2 и 4 от КСО, за които осигурителният доход за социално и/или здравно осигуряване е обвързан с минималния месечен осигурителен доход за самоосигуряващите се лица, се взема предвид сумата 420 лв. Това се отнася за случаите, когато се закупува осигурителен стаж, когато се заплащат здравноосигурителни вноски от неработещи лица и други случаи, посочени в законите.

От 1 януари 2011 г. се увеличават периодите, от които се изчисляват паричните обезщетения за временна неработоспособност, бременност и раждане и безработица, които стават съответно:

- 18 месеца при обезщетенията за бременност и раждане;
- 18 месеца при обезщетенията за безработица;
- 12 месеца при обезщетенията за общо заболяване и трудоустрояване.

Лицата, които са заварени във времена неработоспособност, бременност и раждане или получават обезщетение за безработица или трудоустрояване, продължават да получават определените им обезщетения към 1 януари 2011 г. до изтичане на срока им, без да се преизчисляват с новите периоди.

От 1 януари 2011 г. има промяна в условията за закупуване на осигурителен стаж за пенсиониране. Отпадна ограничението да се закупуват периоди от следването на висше или полувисше образование до края на 2015 г. и е създаден нов чл. 9а от КСО, който регламентира всички случаи за закупуване на осигурителен стаж, като не се предвижда разсрочено заплащане на недостигащия осигурителен стаж. Съгласно новият чл. 9а от КСО, за осигурителен стаж при пенсиониране се зачита времето на обучение на лицата, завършили висше или полувисше образование, ако внесат за своя сметка осигурителни

вноски, изчислени върху минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица, определен със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване към датата на внасянето на вноските. Осигурителният стаж се зачита за времето, за което са внесени вноските, но за не повече от срока на обучение, предвиден по учебния план за завършената специалност.

За осигурителен стаж при пенсиониране се зачита и времето, за което лицата са навършили възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО, но на които не им достигат до 5 години осигурителен стаж за придобиване право на пенсия по чл. 68, ал. 1 и 2 от КСО и са внесени осигурителни вноски, изчислени върху минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица, определен със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване към датата на внасянето на вноските. Внасянето на осигурителните вноски се извършва по банков път. Осигурителните вноски са изцяло за сметка на лицата и са в размера, определен за фонд "Пенсии" за лицата, родени преди 1 януари 1960 г., към датата на внасяне на вноските.

От 1 януари 2011 г. се променят изискванията за придобиване право на пенсия. С промяната в чл. 68 от КСО право на пенсия за осигурителен стаж и възраст се придобива при навършване на 60-годишна възраст от жените и 63-годишна възраст от мъжете и осигурителен стаж 34 години за жените и 37 години за мъжете. От 1 януари 2021 г. възрастта ще започни да се увеличава от първия ден на всяка следваща календарна година с 6 месеца за жените и мъжете до достигане на 63-годишна възраст за жените и 65-годишна възраст за мъжете.

От 1 януари 2012 г. осигурителният стаж за придобиване право на пенсия се увеличава от първия ден на всяка следваща календарна година с 4 месеца за жените и мъжете до достигане на 37 години за жените и 40 години за мъжете.

В случай че лицата нямат необходимия осигурителен стаж за отпускане на пенсия по чл. 68, ал. 1 и 2 от КСО, до 31 декември 2020 г. те придобиват право на пенсия при навършване на 65-годишна възраст за жените и за мъжете и не по-малко от 15 години действителен осигурителен стаж. От 1 януари 2021 г. възрастта се увеличава от първия ден на всяка следваща календарна година с 6 месеца до достигане на 67 години.

За лицата, които се пенсионира по чл. 69 от КСО – военнослужещите, държавните служители по Закона за МВР и по Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража и други посочени лица в текста, осигурителният стаж се увеличава от 1 януари 2012 г. за всяка календарна година с 4 месеца до достига на 28 години. Тези лица продължават да се пенсионира без оглед на възрастта, като 2/3 от осигурителния стаж трябва да е положен на служба в посочените ведомства.

Запазват се условията за пенсиониране за лицата, работещи при условията I и II категория труд и в мините до 31 декември 2014 г., като за тях ще действат и разпоредбите на т.нар. "точкова система". Лицата, които са работили 10 години при условията на първа категория труд и 15 години при условията на втора категория труд, могат да се пенсионира, ако са навършили 47 години за жените и 52 години за мъжете при първа категория труд и 52 години за жените и 57 години за мъжете при втора категория труд и ако имат сбор от осигурителен стаж и възраст 94 за жените и 100 за мъжете. До 31 декември 2014 г. лицата, които имат 10 г. осигурителен стаж като подземни работници съгласно чл. 104, ал. 3 от КСО ще могат да се пенсионира при възраст 52 години за мъжете и 47 години за жените и сбор от осигурителен стаж и възраст 90. Същото се отнася и за лицата, които са работили при условията на чл. 104, ал. 3 от КСО и трудовите им договори са прекратени на основание чл. 328, ал. 1, т. 1 и 2 от Кодекса на труда, като разликата е само, че трябва да имат навършена 45-годишна възраст и за жените, и за мъжете.

В чл. 70, ал. 1 от КСО е предвидено увеличаване на осигурителната тежест на всяка година осигурителен стаж от 1,1 на сто да нарасне на 1,2 на сто от 1 януари 2017 г. От същата датата ще бъдат преизчислени и всички отпуснати пенсии до 31 декември 2016 г.

За 2011 г. не е предвидено увеличаване на пенсиите и е запазен минималният размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст – 136,08 лв.

Предвижда се от 1 януари 2014 г. да отпадне ограничението върху максималния размер при новоотпуснатите пенсии, а за отпуснатите до тази дата постепенно ще се увеличава максималният получаван размер на пенсията.

От 1 януари 2012 г. ще отпаднат като плащания чрез НОИ социалната пенсия за старост и социалната пенсия за инвалидност, тъй като тези плащания не са обвързани с осигурителни вноски. От същата дата досегашните социални пенсии за старост ще се изплащат по ред и условия, определени със Закона за социалното подпомагане, а социалните пенсии за инвалидност или частта от тях, която получаваха пенсионерите, ще се изплащат по ред и условия, определени със Закона за интеграция на хората с увреждания.

Йосиф Милошев,
началник на отдел "Правен" в НОИ

Реформата

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД БЪЛГАРСКАТА ПЕНСИОННА СИСТЕМА

Христина Митрева,
Управител на НОИ

От 1 януари 2011 г. вече са в сила разпоредбите в Кодекса за социално осигуряване (КСО), насочени към усъвършенстване на пенсионния модел и постигане на краткосрочни и дългосрочни ефекти за финансова стабилност на българската пенсионната система и подобряване адекватността на пенсиите.

Основните промени, определящи новите условия за пенсиониране, и етапите, през които ще се извършват те в дългосрочен период, за да се подобри финансовата устойчивост на пенсионната система и да се гарантира по-високо ниво на заместване на доходите от труд след пенсиониране на българските граждани, включват следните параметри:

- От 1 януари 2012 г. се увеличава стажът за работещите при трета категория труд (чл. 68 от Кодекса за социално осигуряване) с по 4 месеца на всяка календарна година до достигане на 37 години стаж за жените и 40 години стаж за мъжете през 2020 г.;

- От 1 януари 2021 г. нараства възрастта за пенсиониране на жените и мъжете с по шест месеца до достигане на възраст 63 години за жените (2026 г.) и 65 години за мъжете (2024 г.);

- Удължава се периодът за ранно пенсиониране на работещите при първа и втора категория труд до 31 декември 2014 г. Пенсии на тези лица за периода 2011–2014 г. ще се изплащат от държавното обществено осигуряване (ДОО), вместо от професионалните пенсионни фондове, и вноските от 12% и 7% ще постъпват в НОИ. Във фонд „Пенсии” на НОИ ще се прехвърлят и средствата по индивидуалните им партии до 31 март 2011 г.;

- Условието за пенсиониране на категорийните работници няма да се променят до 31.12.2014 г.;

- От 1 януари 2015 г. ранни пенсии за работещите при първа и втора категория труд ще се изплащат

само от професионалните пенсионни фондове;

- От 1 януари 2014 г. отпада таванът на новоотпуснатите пенсии и постепенно се увеличава таванът на старите пенсии;

- От 1 януари 2017 г. се увеличава тежестта на всяка година осигурителен стаж от 1,1 на сто на 1,2 на сто за пенсиите, свързани с трудова дейност.

- От 1 януари 2017 г. се увеличава вноската за универсалните пенсионни фондове с 2 процентни пункта, т.е. от 5 на 7%;

- Възможността за закупуването на недостигащ стаж до 5 години (от следването във висше или полувисше учебно заведение или до 5 години недостигащ стаж преди пенсиониране) остава постоянна. Вноската е в размера на вноската за фонд „Пенсии” – 17,8% върху минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица – 420 лв.

В резултат на предлаганите краткосрочни и дългосрочни мерки за подобряване финансовата устойчивост на пенсионната система и повишаване адекватността на пенсиите и на базата на заложените в средносрочната фискална рамка на Правителството показатели до 2013 г., за консолидирания бюджет на държавното обществено осигуряване се получават следните дългосрочни резултати:

Дефицитът в ДОО се преодолява през 2017 г. След това започва да се натрупва излишък във фондовете на ДОО до 2035 г. Поради влошените демографски тенденции – застаряване на населението, намаляване броя на активното население (т.е. на хората в работоспособна възраст), както и в резултат на увеличаване средната продължителност на живота, след 2035 г. отново започва да се формира дефицит, който може да се покрива от средствата, които ще се натрупват в „Сребърния фонд” до 2035 г.

Реформата от 1999 г. – цели и резултати

През 1999 г. в България започна мащабна пенсионна реформа, с която на практика бе извършена коренна промяна във философията на пенсионния модел. От едноколонна пенсионна система бе направен преход към тристълбова, която съчетава: 1) задължително държавно пенсионно осигуряване, функциониращо на разходопокривен принцип (I стълб); 2) задължително допълнително пенсионно осигуряване в Универсални пенсионни фондове за родените след 31.12.1959 г. и в Професионални пенсионни фондове за лицата, работещи при първа и втора категория труд, функциониращи на капиталопокривен принцип (II стълб); и 3) допълнително доброволно пенсионно осигуряване, функциониращо на капиталопокривен принцип (III стълб).

Като основна цел на реформата бе поставена целта за повишаване на общото равнище на пенсионната защита с оглед осигуряване на по-добро материално състояние на пенсионерите. Благодарение на реформата трябваше да бъдат постигнати и следните цели:

- да се стабилизира финансово системата в средносрочен и дългосрочен план;
- да се постигне по-голяма социална справедливост в пенсионното осигуряване;
- да се модернизира архитектурата на пенсионното осигуряване чрез преход от едноколонна към триколонна пенсионна система.

Близо 10 години след старта на реформата анализът показва, че три от четирите цели са постигнати напълно или частично.

1. Повишаване на общото равнище на осигурителна защита за пенсионерите. Целта е частично постигната, доколкото наред със значителното подобряване на коефициента на заместване на дохода, рискът от изпадане в бедност сред възрастните хора остана висок:

- средната пенсия на един пенсионер е нараснала в номинално изражение над 3,5 пъти спрямо 1999 г. и е увеличила своята покупателна способност близо 2,1 пъти за същия период;
- нетният коефициент на заместване (Съотношението между средната пенсия на един пенсионер и средния осигурителен доход след приспадане на

данъците и осигурителните вноски) се е увеличил от 48,3% през 2000 г. до 60,2% през 2009 г.;

- въпреки това остава проблемът с бедността сред възрастните хора, доколкото по данни на Евростат през 2008 г. равнището на бедност сред хората над 65-годишна възраст е 34%, а сред хората над 75-годишна възраст – 40%.

2. Постигане на по-голяма справедливост в пенсионното осигуряване. Целта е изпълнена, като по-важни стъпки, предприети от 2000 г. насам, могат да бъдат посочени:

- формулата, по която се изчисляват пенсиите, беше променена и размерът на пенсиите зависи от целия осигурителния стаж, а не само от размера на осигурителния доход;
- при определяне размера на пенсията се включва осигурителният доход за цялата осигурителна кариера, а не само за трите „най-добри“ години (т.е. трите години с най-висок осигурителен доход);
- бяха въведени по-строги изисквания за придобиване право на пенсия, в т.ч. по-продължителен осигурителен стаж и по-висока възраст за пенсиониране;
- намалена беше осигурителната вноска, като бяха създадени условия тя да се плаща солидарно от работодателя и от осигуреното лице;
- разширен бе кръгът от доходи, върху които се дължат осигурителни вноски – сега вноски се плащат върху всички доходи от трудова дейност, а не само върху работната заплата.

3. Модернизиране на архитектурата на българския пенсионен модел чрез въвеждане на триколонна система. Целта е изпълнена, като може би най-красноречива в това отношение е оценката на Американската агенция за чуждестранна помощ (USAID), с чиято подкрепа бе извършена пенсионната реформа:

„...България може да бъде горда със системата, която е една от най-модерните в Европа. Тя осигурява публично и частно участие, насърчава индивидуалните права и се стреми да постигне диверсификация на риска за своите бъдещи пенсионери”¹

Същите оценки дава и Световната банка. Оценявайки своята подкрепата в областта на пенсионната политика, Банката класифицира резултатите от реформата в България като „много задоволителни”,

¹ Американска агенция за чуждестранна помощ (2007) “USAID/България: Седемнадесет години партньорство в прехода: 1999-2007”, с.92 (на английски език).

а тяхната устойчивост във времето като „*много вероятна*”².

Наред с това обаче, практиката по прилагане на част втора от Кодекса за социално осигуряване в областта на допълнителното пенсионно осигуряване показва, че е необходимо по-нататъшно развитие на пенсионния модел в България и извършване на промени, които ще създадат по-добри условия за гарантиране на средствата и интересите на осигурените в пенсионните фондове лица, по-голяма прозрачност и повишаване на доверието към пенсионната система.

Идентифицираните до момента области, в които модернизацията на пенсионната система и в частност на втория и третия стълб би могла да продължи, са:

- размерът на вноската за втория стълб на пенсионната система;
- законовата регламентация на фазата на изплащане;
- цената на услугата в допълнителното задължително пенсионно осигуряване;
- възможностите за ранно пенсиониране във II стълб;
- гаранциите за средствата на осигурените лица;
- постигането на обвързаност между жизнения цикъл на осигурените във II и III стълб и инвестирането на техните средства;
- законовата регламентация на допълнителното доброволно осигуряване за безработица и професионална квалификация;
- законовата уредба на наследяването при допълнителното пенсионно осигуряване;
- инструментите за повишаване на конкуренцията в допълнителното пенсионно осигуряване;
- финансовата култура на осигурените лица и пенсионерите;
- стимулите за допълнителното доброволно пенсионно осигуряване.

4. По отношение финансовото стабилизиране на системата в средносрочен и дългосрочен план е безспорно, че тази цел не е постигната. Само по себе си това обстоятелство създава риск от компрометиране на цялата реформа. В момента българската пенсионна система е финансово нестабилна и силно зависима от държавния бюджет. Пример за това са следните факти:

- **Финансова нестабилност.** През 2010 г. в Закона за бюджета на държавното обществено

осигуряване е заложен трансфер за покриване на недостига от средства от държавния бюджет в размер на 2,06 млрд. лв. За сравнение, през 2000 г. трансферът за покриване на недостига от средства е бил 89,6 млн. лв. Следователно за период от 10 г. недостигът от средства в ДОО се е увеличил близо 23 пъти;

- **Зависимост от държавния бюджет.** През 2009 г. държавата се включи като „трети осигурител”, предоставяйки трансфер към фонд „Пенсии” в размер на 12% от осигурителния доход на всяко осигурено лице. През 2010 г. този трансфер е 2,3 млрд. лв., или 34% от всички разходи за пенсии на фонда. Следователно, ако бъде преустановено изплащането на този трансфер от държавния бюджет, пенсиите за 97% от пенсионерите трябва да бъдат намалени с над 1/3. Очевидно е, че приходите от вноски покриват по-малко от 2/3 от разходите за пенсии. Българската пенсионна система все повече се превръща от осигурителна система в система, финансирана с данъци, една трансформация, за която обществото не е давало съгласие.

Причините за влошеното финансово състояние на първия стълб на пенсионната система трябва да се търсят чрез анализа на две групи фактори. Едната се свързва с погрешни решения, довели до драстично разминаване на приходните и разходните осигурителни параметри, с тежки последици за бюджета на държавното обществено осигуряване, респективно финансовата жизнеспособност на системата за години напред.

Управленските решения с най-силно изразен неблагоприятен ефект върху финансовото състояние на държавната пенсионна система се състояха в следното:

Едновременно провеждане на политики за ограничаване на приходите (намаляване на вноските) и за увеличаване на разходите (увеличаване на осигурителните обезщетения). Поради нарастването на броя на осигурените за пенсия лица (с 24% спрямо 2000 г.) и средния осигурителен доход (с 2,2 пъти в номинално изражение спрямо 2000 г.), приходите от осигурителни вноски във фонд „Пенсии” нарастват с 68,8% спрямо 2000 г. Ръстът на разходите за пенсии за същия период е 2,1 пъти. Поради това и несъответствието между приходната и разходната страна на пенсионната система се задълбочи. Приходите от осигурителни вноски във все по-малка степен обезпечават разходите за пенсии (от около

² Световна Банка (2006) “Пенсионни реформи и развитие на пенсионните системи: Оценка на подкрепата на Световната банка”, Независима група за оценка на Световната банка, с. 38 (на английски език).

97% през 2000 г. делът на приходите от пенсионни вноски към разходите за пенсии намалява до 63% през 2008 г.) Основната последица е увеличаваща се финансова зависимост на ДОО от държавния бюджет и обратното – държавният бюджет все повече трябва да се съобразява с нуждите на пенсионната система.

Другата група фактори естествено е свързана с влиянието на глобалната икономическа криза, довело до намаление на осигурителната база – броят на осигурените лица и осигурителният доход – два показателя, които са определящи за приходите от осигурителни вноски.

Към посочените фактори трябва да се добавят и някои обективни демографски, икономически и социални проблеми, които имат отражение върху финансовата устойчивост на пенсионната система:

▪ **Намаляване и застаряване на населението.**

По прогнози на НСИ, до 2050 г. броят на населението ще намалее с над 1,6 млн. души. Това предполага намаляване на трудоспособното население и увеличаване на възрастното население. И ако сега 100 души в трудово активна възраст трябва да издържат 25 души над трудоспособна възраст, през 2050 г. това съотношение ще бъде 100 към 56;

▪ **Ниска икономическа активност на населението и наличието на сива икономика.** Взети заедно, тези обстоятелства освен че ограничават потенциалните приходи на осигурителната система, влияят негативно и на данъчните постъпления;

▪ **Все още ниски размери и слаба адекватност на пенсиите.** Ниският жизнен стандарт на пенсионерите в бъдеще ще е свързан с висок обществен натиск да се провеждат политики за увеличение на пенсиите, които не винаги ще бъдат икономически възможни и балансирано справедливи.

Значение и роля на допълнителните пенсионни фондове

С предлаганите промени се изпълнява стратегическата цел да се осигури допълнителна пожизнена пенсия, гарантираща коефициент на заместване в границите на 15–20% при съблюдаването на протичащата икономическа криза и необходимостта от стабилизирани на солидарната осигурителна схема.

▪ **Стимулиране на допълнителното доброволно пенсионно осигуряване, чрез увеличаване на**

съществуващите данъчни облекчения от 10 на 15% (като следваща стъпка в данъчното законодателство), отчитайки съществуващия демографски натиск върху солидарната осигурителна схема и потенциала, който се съдържа в доброволното пенсионно осигуряване за повишаване на пенсионните доходи и постигането на по-голяма алтернативност в избора на „риск” и „доходност” във възрастите на жизнения цикъл, както и възможността за по-консервативно управление на активите в допълнителното задължително осигуряване на лицата от предпенсионна възраст, вкл. в условията на криза;

▪ **Изменение и допълнение на законовата регламентация на фазата на изплащане на допълнителни пенсии** чрез нормативно разграничаване на фазата „натрупване” на средства в индивидуалната партида, определянето на начина на формиране на общата сметка – „пула” (с цел споделяне на инвестиционния и на демографския риск; и управлението на резерва за изплащане и гарантиране на пожизнена пенсия, избора на адекватен инвестиционен режим за управление на средствата, както и повишаване изискванията за капиталова адекватност и платежоспособност на дружествата;

▪ **Усъвършенстване режима за инвестиране на средствата в допълнителното пенсионно осигуряване и въвеждане на мултифондовата система във фондовете от втори и трети стълб** чрез прилагането на инвестиционен подход, гарантиращ по-голяма алтернативност в избора на „риск” и „доходност” във възрастите на жизнения цикъл, както и възможност за по-консервативно управление на активите в допълнителното задължително осигуряване на лицата от предпенсионна възраст, вкл. при условията на криза;

▪ **Оптимизиране на цената на услугата в задължителното допълнително пенсионно осигуряване** чрез поетапното намаляване на таксите и удръжките, събирани в полза на дружествата, успоредно с планираното увеличаване на осигурителната вноска, с цел нарастване на средствата в индивидуалните партиди на осигурените лица и повишаване коефициента на заместване;

▪ **Въвеждане на система от действени гаранционни механизми за „благоразумно” финансово управление на средствата на осигурените лица** чрез усъвършенстване на процедурата за гарантиране на минимална доходност в допълнителните задължителни пенсионни фондове в посока на по-голямата конкуренция между осигурителните дружества и защитата на акумулираните активи на осигурените лица срещу инфлационния риск;

- **Създаване на по-благоприятна институционална среда** чрез законодателни промени за защита интересите на осигурените лица и на пенсионерите, водещи до усъвършенстване дейността на попечителските и на консултативните съвети, като представители на осигурените лица, за подобряване управлението на пенсионните фондове;

- **Реализиране на програми и инициативи за повишаване на финансовата култура и информираността на осигурените лица и на пенсионерите** чрез оптимизиране на представяната информация за продажбените практики и дистрибуционни канали на пенсионните продукти, вкл. чрез тяхното регламентиране в КСО и вътрешните нормативни документи на дружествата, чрез повишаване и регламентиране изискванията към професионалния профил на осигурителните посредници и тяхната посредническа дейност.

Заклучение

Продължителният дебат, който започна от есента на 2009 г. и продължи почти до края на 2010 г., изигра своята положителна роля, защото показва, че намирането на правилни решения е продължителен и труден процес. Когато става въпрос да се гарантира финансовата устойчивост на пенсионната система и да се осигурят по-високи пенсии за пенсионерите, не може да се говори за загуба на време, на обществена енергия и за нерешителност във вземането на окончателни решения. Напротив, това е начинът хората да разберат, че тези решенията не се вземат прибързано, на парче или под влияние на определени групи. Решенията се вземат чрез сериозни дискусии със социалните партньори и всички заинтересовани страни, чрез задълбочени финансови и актюерски анализи и на базата на нагласите на хората, за да има повече доверие и повече подкрепа за бъдещето на българската пенсионна система.

НОВИНИ

На 12.11.2010 г. беше избрано ново ръководство на Надзорния съвет на Националния осигурителен институт. Изборът беше проведен на основание чл. 35 от Кодекса за социално осигуряване и на чл. 3 и 4 от Правилника за дейността на Надзорния съвет на НОИ (Чл. 3. Надзорният съвет избира измежду членовете си председател на ротационен принцип с мандат една година

при спазване на следната последователност:

1. от квотата на Министерския съвет;

2. от квотата на национално представителните организации на работодателите;

3. от квотата на национално представителните организации на работниците и служителите.

- Чл. 4. За срока на мандата на председателя Надзорният съвет избира двама заместник-

председатели – по един от всяка от другите две страни).

Членовете на Надзорния съвет избраха за председател **Тотю Младенов** – Министерство на труда и социалната политика, и за заместник-председатели: 1. **Станимир Цоцов** – Българска търговско-промишлена палата; 2. **Димитър Манолов** – Конфедерация на труда “Подкрепа”.

БЮДЖЕТ НА ДЪРЖАВНОТО ОБЩЕСТВЕНО ОСИГУРЯВАНЕ ЗА 2011 ГОДИНА – ОСНОВНИ ПОЛИТИКИ И ПАРАМЕТРИ

Антоанета Ганчева,
главен директор на главна дирекция “Анализ, планиране и прогнозиране”
Антонина Николова,
началник-отдел “Анализ и планиране на бюджета”

Бюджетът на Държавното обществено осигуряване е основният финансов план на социално-осигурителната система, с който се реализира определената за съответната година осигурителна политика на държавата. Той съдържа консолидирания бюджет на държавното обществено осигуряване (ДОО) и бюджетите на отделните осигурителни фондове, съобразно спецификата на осигурителните рискове и съвкупността на осигурените лица и изискванията на единната бюджетна класификация.

Консолидираният бюджет на ДОО (КБДОО) за 2011 г. е разработен в изпълнение на Решение № 150 на Министерския съвет от 19 март 2010 г. за бюджетната процедура за 2011 г. и Указание 2/03.08.2010 г. на Министерство на финансите.

Основни цели при разработване на КБДОО за 2011 г.

- Да осигури финансовата основа и гарантира своевременното отпускане и изплащане на пенсиите и обезщетенията по ДОО;
- Да гарантира по-добро изпълнение на основните функции на НОИ, свързани с:
 - изплащане на обезщетенията за временна и трайна неработоспособност;
 - прилагане на европейските регламенти за координиране на схемите за социална сигурност и

- доизграждане на архивно стопанство;
- Ефикасен и ефективен контрол върху разходите за пенсии и обезщетения чрез максимално използване възможностите на Регистъра на осигурените лица и Регистъра на трудовите договори;
- Подобряване обслужването на осигурители, самоосигуряващи се и осигурени при изплащане на обезщетенията за безработица, болест и майчинство и при оптимизиране на разходите за администриране;
- Подобряване на сигурността и ефикасността на информационната система на НОИ.

В проекта за консолидиран бюджет на ДОО по приходите и разходите за 2011 г. са заложили следните макроикономически параметри:

- Брутен вътрешен продукт – 77 077 млн. лв. (3,6% реален растеж);
- Средногодишна хармонизирана инфлация – 3,7%;
- Равнище на безработица – 9,4%;
- Минимална работна заплата – 240,00 лв.

Заложените политики в проекта за консолидиран бюджет на ДОО за 2011 г. са:

В областта на приходите:

1. Увеличение на осигурителната вноска за фонд “Пенсии” с 1,8 процентни пункта за 2011 г., като целта е повишаване на осигурителните

приходи в държавното обществено осигуряване, което ще намали дефицита на фонда. Увеличението на общата вноска за фонд "Пенсии" с 1,8 на сто от 1.01.2011 г. ще доведе до нарастване на осигурителната вноска за сметка на работодателя с 1 на сто, а за сметка на работника с 0,8 на сто. Размерът на осигурителната вноска за фонд "Пенсии" на ДОО от 1 януари 2011 г. ще бъде **17,8** на сто (9,9/7,9 – работодател/осигурено лице) за лицата, родени преди 1.01.1960 г., и **12,8** на сто (7,1/5,7 – работодател/осигурено лице) за лицата, родени след 31.12.1959 г.;

2. Запазват се размерите на осигурителните вноски за фонд "Общо заболяване и майчинство" и фонд "Безработица", съответно 3,5 на сто и 1,0 на сто, при съотношение между работодател/осигурено лице – 60:40;

3. Държавата продължава участието си в осигуряването и през 2011 г. чрез трансфер за фонд "Пенсии" в размер на 12 на сто върху осигурителната база на всички осигурени лица за календарната година, което се изразява в 2 480 773,7 хил. лв. В тези средства са включени трансфери за всички осигурени и самоосигуряващи се лица;

4. Договорени бяха осигурителни прагове по икономически дейности и основни квалификационни групи професии. Увеличението на минималните осигурителни прагове по основни икономически дейности и групи професии е с 5,6 на сто в сравнение с 2010 г. По-високите осигурителни прагове ще окажат положително влияние върху нарастването на средния осигурителен доход. В проектобюджета на ДОО за 2011 г. средният осигурителен доход е 609,86 лв., т.е. заложено е увеличение с 6,3 на сто спрямо очакваното му равнище за 2010 г. (573,90 лв.);

5. Запазват се номиналните заплати в бюджетната сфера на достигнатите равнища в 2010 г.;

6. Въвежда се диференциран минимален осигурителен доход за самоосигуряващите се лица, съобразно облагаемия им доход за 2009 г., в размери съответно – 420, 450, 500 и 550 лв. по скала, определена в чл. 8 от ЗБДОО за 2011 г., а за земеделските производители и тютюнопроизводители на 240 лв.;

7. Запазва се максималният осигурителен доход за всички осигурени лица – 2000 лв.;

8. Вноската за фонд "ГВРС" от 0,1 на сто става 0, като се запазва максималното обезщетение от 1000 лв.;

9. Запазват се размерите на осигурителните вноски за допълнително задължително пенсионно

осигуряване от 5 на сто за универсалните пенсионни фондове, в съотношение 2,8/2,2 – работодател/осигурено лице.

В областта на разходите:

1. Запазва се продължителността на обезщетението за бременност и раждане от 410 календарни дни (до навършване на една година на детето). С цел по-тясно обвързване на периода на осигуряване с размера на обезщетението срокът, от който се изчислява обезщетението за бременност и раждане се увеличава от 12 на 18 месеца;

2. Запазва се размерът на обезщетението за отглеждане на малко дете от една до двегодишна възраст – 240 лв. месечно;

3. Отменя се максималният размер на обезщетението за безработица и се определя на ниво 60 на сто от осигурителния доход на лицето преди загубата на работа. Увеличава се минималният дневен размер на обезщетението за безработица от 6 на 7,20 лв. Планираният средногодишен брой безработни лица с право на обезщетение е **111 149**, намаление с 13 на сто спрямо очаквания брой за 2010 г. Броят на безработните лица с право на обезщетение е съобразен с макроикономическата прогноза за 2011 г. С цел по-тясно обвързване на осигуряването с размера на получаваното обезщетение за безработица се увеличава периодът, от който то се изчислява – от 9 на 18 месеца;

4. Удължава се с още една година въведеният с антикризисните мерки от 1 юли 2010 г. нов режим на изплащане на паричните обезщетения за временна неработоспособност – първите три дни за сметка на осигурителя (70 на сто, съгласно §22 от ПЗР на КСО) и от 4-тия ден на настъпване на неработоспособността – от държавното обществено осигуряване;

5. Намалява се срокът за изплащане на паричните обезщетения за временна неработоспособност след прекратяване на осигуряването – от 75 на 30 дни;

6. С приемането на Закон за изменение и допълнение на Кодекса за социално осигуряване (КСО), който ще влезе в сила от 1 януари 2011 г., се създава нова правна рамка за усъвършенстване на пенсионния модел на базата на краткосрочни и дългосрочни мерки за финансова стабилност на пенсионната система и подобряване адекватността на пенсиите;

7. Планираният средногодишен брой на пенсионерите за 2011 г. е **2 187 485**, или намаление с около 3,5 хил. души спрямо очакваното изпълнение

за 2010 г., а на пенсиите **2 662 189** – 99,9 на сто спрямо очакваното изпълнение за 2010 г. Наблюдава се тенденция към намаление в общия брой на пенсионерите и пенсиите. Факторите, които определят тази тенденция, са както ограничаване на възможностите за по-ранно пенсиониране, така и стимулирането на продължителна заетост;

8. Планираната средна пенсия на пенсионер през 2011 г. е **265,60** лв., при очакван среден размер за 2010 г. – 263,83 лв. През 2011 г. се очаква отрицателен реален ръст на пенсиите при прогнозирана стойност на средногодишната хармонизирана инфлация от 3,7 на сто.

9. Пенсии за ранно пенсиониране на категориите работници ще се отпускат от ДОО и през 2011 г.;

10. Не се предвижда осъвременяване на размерите на пенсиите по чл. 100 КСО;

11. Запазва се и през 2011 г. максималният размер на получаваните една или повече пенсии – 700,00 лв. месечно.

Общият финансов ефект от прилагането на политиките е, както следва:

1. Ефектът от увеличаването на осигурителната вноска за фонд „Пенсии“ с 1,8 на сто от 1 януари 2011 г. подобрява приходната част на консолидирания бюджет на ДОО с 372,8 млн. лв.;

2. Договарянето на по-високите осигурителни прагове по икономически дейности и основни групи професии ще доведе до нарастване на приходите от осигурителни вноски за 2011 г. със 110 млн. лв. допълнително в сравнение с 2010 г.;

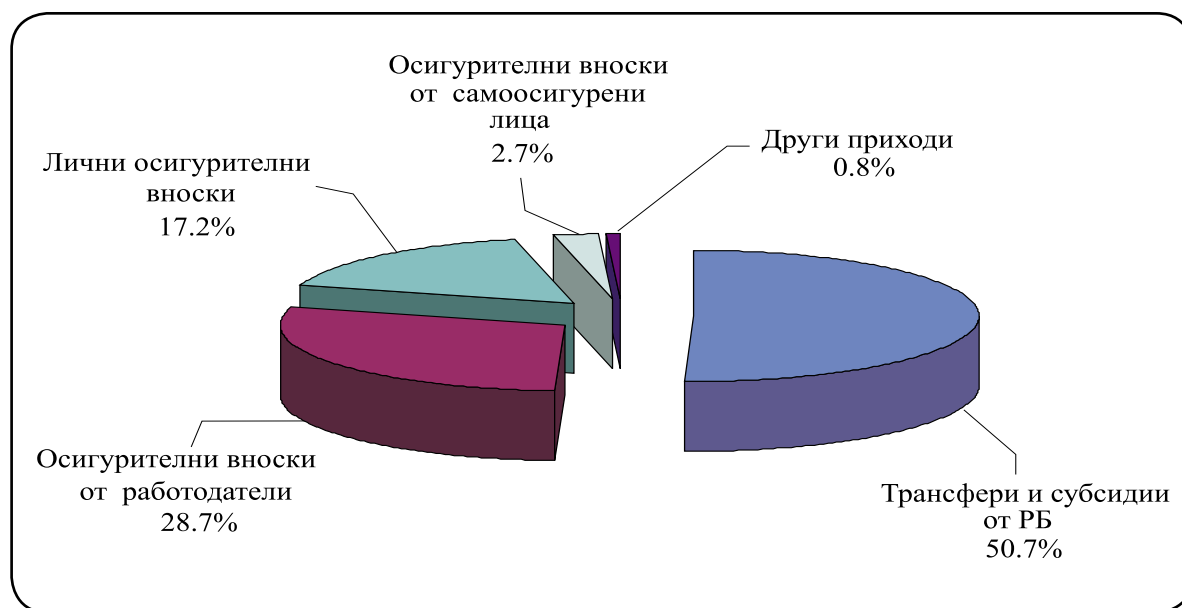
3. Общият финансов ефект от прилагането на промените в частта за краткосрочните обезщетения върху разходната част на бюджета за 2011 г. се очаква да бъде в намаление на разходите с 15,5 млн. лв. в сравнение с 2010 г.

В резултат на заложените параметри в проекта на КБДОО за 2011 г. се очакват следните резултати:

По приходите:

За 2011 г. се предвижда да постъпят 8 243 719,1 хил. лв., в т.ч. осигурителни вноски – 4 042 687,7 хил. лв., неданъчни приходи – 25 553,6 хил. лв. и трансфери от РБ – 4 176 274,4 хил. лв. В трансферите са включени средствата от РБ за фонд „Пенсии“ в размер 12 на сто върху сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица – 2 480 773,7 хил. лв., трансфер от РБ (за пенсиите, несвързани с трудова дейност, добавки) – 305 199,4 хил. лв. и трансфер за покриване на недостига от средства – 1 390 301,3 хил. лв.

Структурата на приходите и трансферите за 2011 г. е показана на следващата графика:

По разходите:

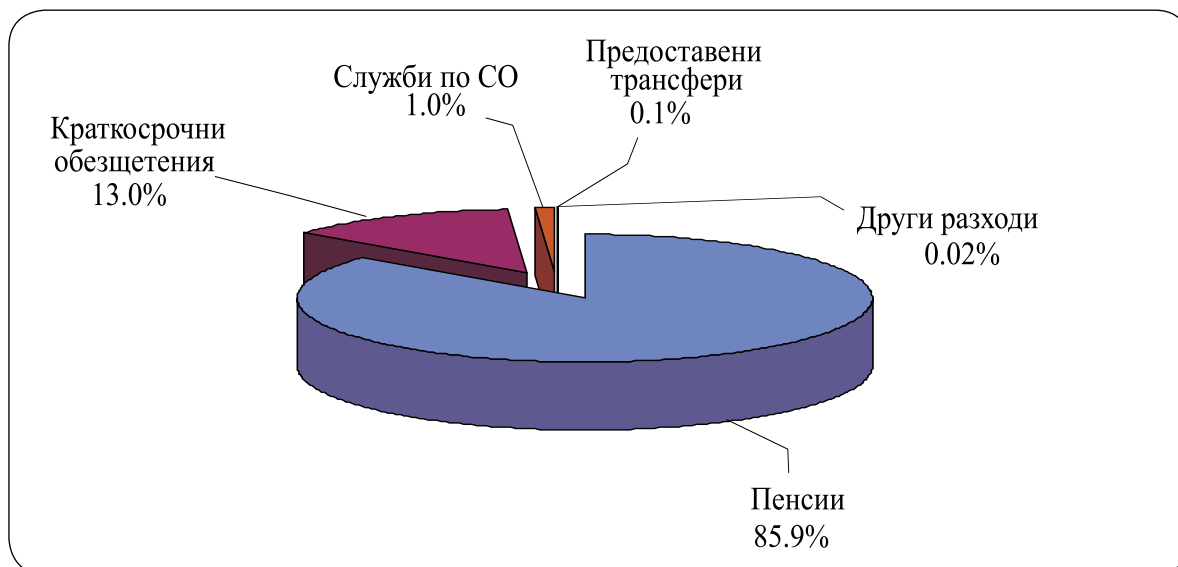
За 2011 г. се предвижда средствата по разходите и предоставените трансфери да бъдат 8 240 706,8 хил. лв.

В тях са включени разходи за пенсии – 7 078 423,1 хил. лв., социални помощи и обезщетения – 1 070 911,9 хил. лв., разходи за издръжка на службите за социалното

осигуряване – 82 703,9 хил. лв., други разходи – 1517,9 хил. лв. (разходи за отбранително-мобилизационна подготовка, разходи за лихви) и предоставените трансфери – 7150,0 хил. лв.: на МТСП (за Агенцията за социално

подпомагане – 3150,0 хил. лв., за фонд ”Условия на труд” – 4000,0 хил. лв.

Структурата на разходите и трансферите за 2011 г. е показана на следващата графика:

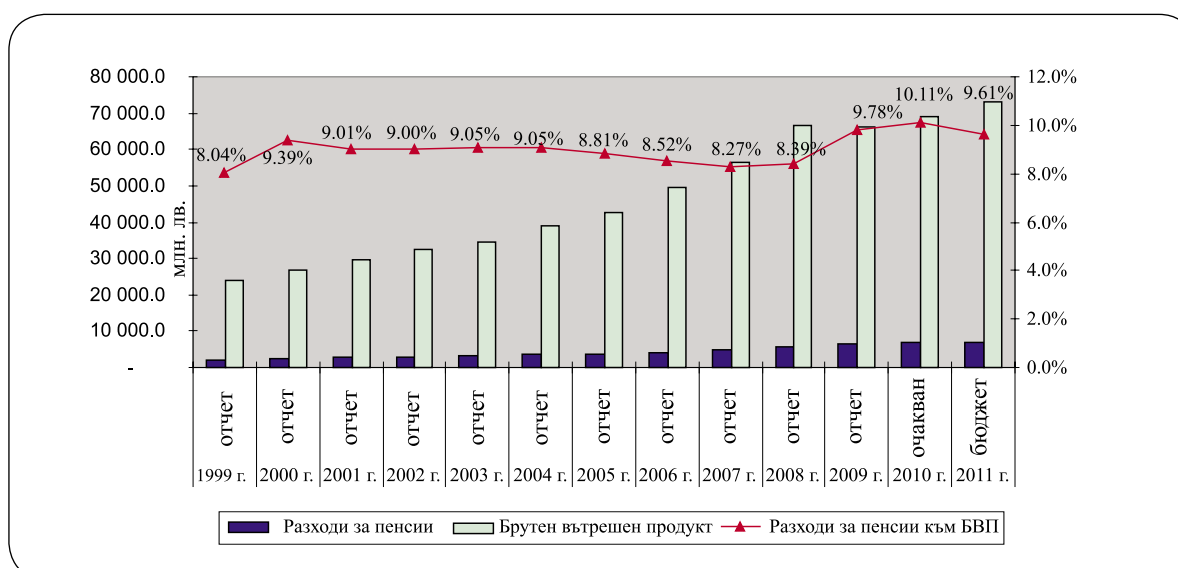
Най-голям относителен дял – 85,9 на сто от всички разходи (в т. ч. с предоставените трансфери), имат **разходите за пенсии**. За 2011 г. са предвидени 7 078 423,1 хил. лв. В тази сума са включени разходите за пенсии от ДОО и РБ, добавките към пенсиите на ветераните от войните, добавките към пенсиите на репресираните лица по чл. 9 от ЗПГРРЛ, за пощенска такса и ДДС и други финан-

сови услуги.

Разходите за пенсии (без пощенска такса и ДДС) през 2011 г. нарастват с 40,6 млн. лв. спрямо очакваните разходи за 2010 г., което се дължи на по-високите размери на новоопуснатите пенсии в сравнение с размерите на прекратените, както и на увеличените разходи за пенсии по международни спогодби.

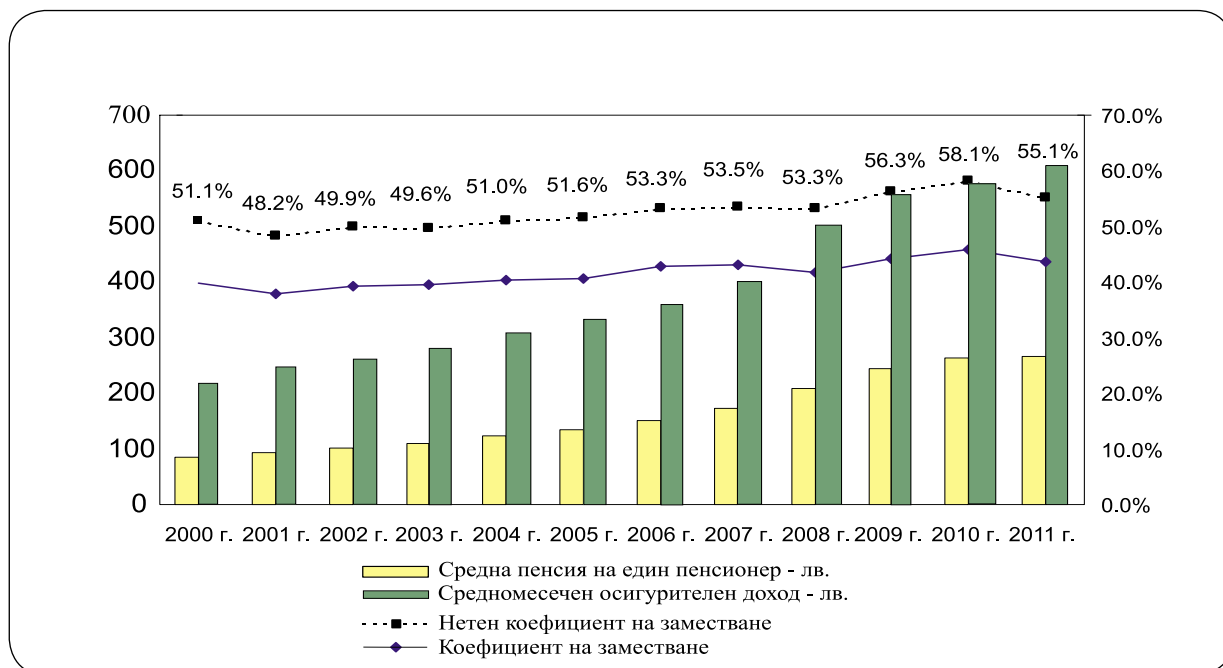
Относителният дял на разходите за пенсии от

РАЗХОДИ ЗА ПЕНСИИ КАТО ПРОЦЕНТ ОТ БВП

В резултат на задържане осъвременяването на пенсиите през 2010 и 2011 г. се очаква намаление в коефициента на заместване на дохода.

КОЕФИЦИЕНТ НА ЗАМЕСТВАНЕ НА ДОХОДА ЗА ПЕРИОДА 2000 – 2011 Г.

Разходите за социални помощи и обезщетения през 2011 г. са 1 070 911,9 хил. лв. и са 98,6 на сто спрямо плана за 2010 г.

Разходите за основните групи обезщетения по КСО са:

- Обезщетения за временна неработоспособност поради общо заболяване, гледане на болен член от семейството и карантина и нетрудови злополуки – **286 517,4 хил. лв.**, което е 81,1 на сто или с 18,9 на сто по-малко от плана за 2010 г. Намалението на разходите се дължи на променения от средата на 2010 г. нов режим на изплащане на паричните обезщетения за временна неработоспособност – първите три дни за сметка на осигурителя (70 на сто, съгласно §22 от ПЗР на КСО) и от 4-тия ден на настъпване на неработоспособността – от държавното обществено осигуряване;

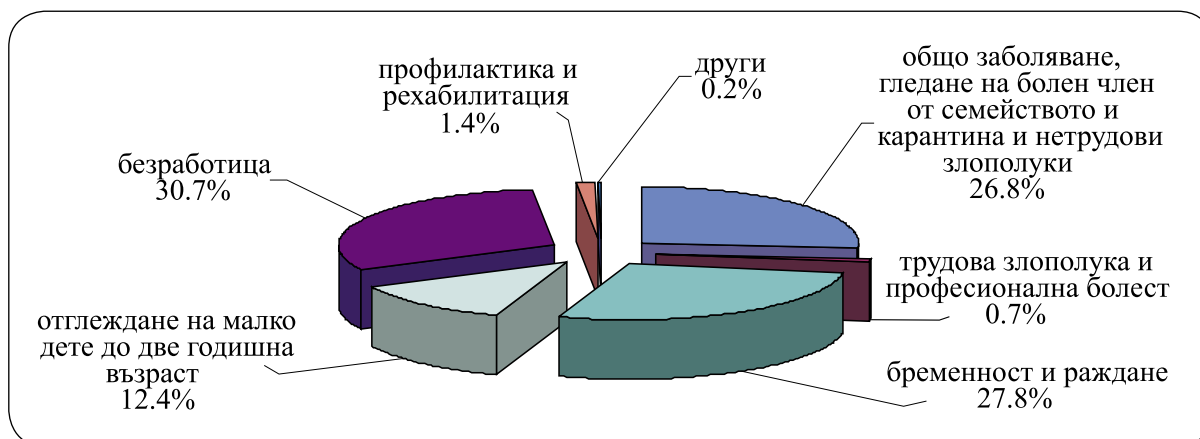
- Обезщетения за трудова злополука и професионална болест – **7 467,4 хил. лв.**, което е 95,4 на сто, или с 4,6 на сто по-малко спрямо плана за 2010 г. Намалението на планираните разходи се дължи на очаквания по-малък брой на обезщетенията в резултат на засиления контрол по спазване на трудовото законодателство и подобряване условията на труд в предприятията;

- Обезщетения за бременност и раждане и обезщетения за отглеждане на малко дете до двегодишна възраст – **430 512,5 хил. лв.**, което е 96,3 на сто спрямо плана за 2010 г. Намалението на планираните разходи се дължи на очаквания по-малък разход за обезщетенията за отглеждане на малко дете от една до две годишна възраст на дете;

- Парични обезщетения за безработица – **328 723,3 хил.лв.**, което е с 25,4 на сто повече спрямо плана за 2010 г. Въпреки планирания намален брой на лицата с право на обезщетение за безработица през 2011 г., се очаква увеличение на разходите за безработица поради отмяната на максималния размер на обезщетението за безработица и установяването му на ниво 60 на сто от осигурителния доход на лицето преди загубата на работа, както и увеличаване на минималния дневен размер на обезщетението от 6 на 7,20 лв.;

- Финансиране на дейността по профилактика и рехабилитация – **15 362,3 хил. лв.**, което е с 18,2 на сто повече от плана за 2010 г. (**13 000,0 хил. лв.**), тъй като е предвидено увеличение на броя на лицата с 5000 и на паричната помощ на едно лице за профилактика с процента на инфлацията.

Структурата на разходите за краткосрочни обезщетения за 2011 г. е показана на следващата графика:

Проектът на Дейност **“Социално осигуряване”** за 2011 г. е разработен на база **запазен размер на плановите разходи за 2010 г.**

Разходите за Дейност **“Социално осигуряване”** са **82 703,9 хил. лв.** Относителният дял на разходите за дейността, спрямо всички разходи на КБДОО за 2011 г., е 1,0 на сто.

Разходите за административна издръжка са **19 946,3 хил. лв.** и са планирани на нивото на 2010 г.

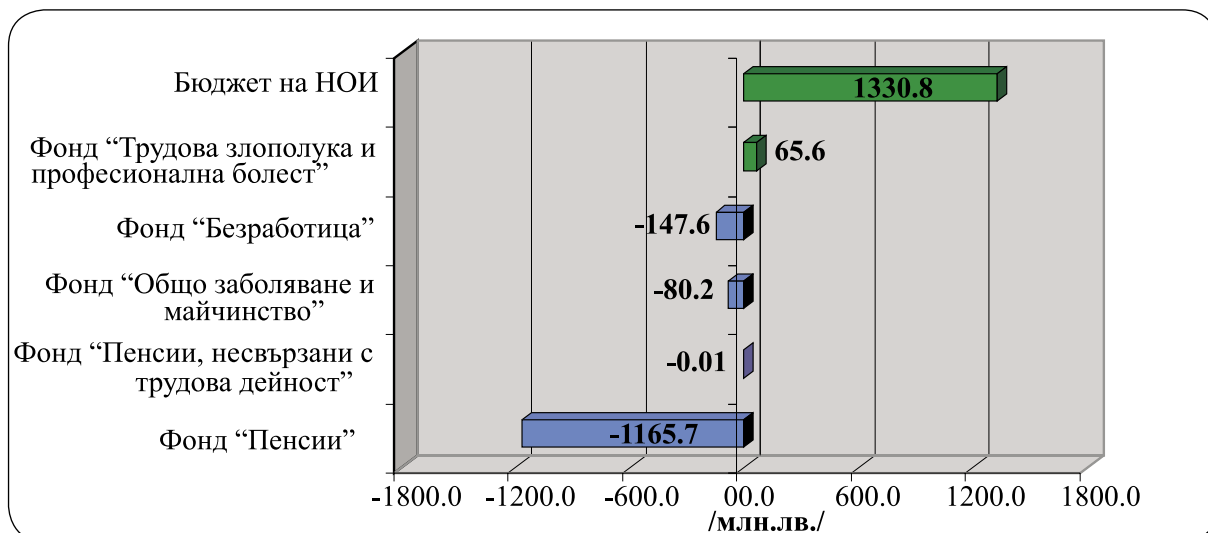
Средствата за **капиталовите разходи** за 2011 г. са **западени на нивото на плана за 2010 г. – 8 295,8 хил. лв.**

Консолидираният бюджет на държавното обществено осигуряване за 2011 г. се очаква да приключи с недостиг в размер на **1 390 301,3 хил. лв.** За да се балансира проектобюджетът на нула,

този дефицит следва да се финансира от ЦРБ под формата на допълнителна субсидия за покриване на недостига от средства.

По проектобюджетите на отделните фондове за 2011 г. резултатите са следните:

- Фонд **“Пенсии”** – недостиг от 1 165 664,7 хил. лв.
- Фонд **“Пенсии, несвързани с трудова дейност”** – недостиг от 11,3 хил. лв.
- Фонд **“Трудова злополука и професионална болест”** – остатък от 65 602,5 хил. лв.
- Фонд **“Общо заболяване и майчинство”** – недостиг от 80 175,0 хил. лв.
- Фонд **“Безработица”** – недостиг от 147 575,7 хил. лв.
- Бюджет на **НОИ** – остатък от 1 330 836,5 хил. лв.

Общият резултат по фондовете и по бюджета на НОИ се балансира на нула.

Заедно със закона за КБДОО се предлагат промени в част първа **“Държавно обществено осигуряване”** на КСО, които имат непосредствена връзка

с Бюджета на ДОО. Тези промени имат за цел подобряване на събираемостта на осигурителните вноски, контрол при изплащане на обезщетенията за временна неработоспособност и трудоустрояване, за майчинство и безработица.

БЪЛГАРИЯ ПО ПЪТЯ КЪМ ЕВРОПА

РЕГЛАМЕНТ (ЕО) № 883/2004 НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА

(Продължение от бр. 3/2010 г.)

ГЛАВА 3. ПОМОЩИ ПРИ СМЪРТ

Чл. 42. Право на помощи в случай на смърт в, или когато правоимащият пребивава в държава-членка, различна от компетентната държава-членка

1. Когато осигурено лице или член на неговото семейство почине в държава-членка, различна от компетентната държава-членка, смъртта се смята за настъпила в компетентната държава-членка.

2. Компетентната институция е длъжна да отпусне помощи при смърт, изплащани съгласно прилаганото от нея законодателство, дори ако правоимащият пребивава на територията на държава-членка, различна от компетентната държава-членка.

3. Параграфи 1 и 2 се прилагат също така и когато смъртта е причинена от трудова злополука или професионална болест.

Чл. 43. Предоставяне на обезщетения в случай на смърт на пенсионер

1. В случай на смърт на пенсионер, който е имал право на пенсия съгласно законодателството на една държава-членка или на пенсия съгласно законодателството на две или повече държави-членки, когато този пенсионер е пребивавал в държава-членка, различна от тази, където се намира институцията, отговаряща за разходите за обезщетенията в натура, предоставяни съгласно членове 24 и 25, помощите при смърт, изплащани съгласно прилаганото от тази институция законодателство, се предоставят за нейна сметка, както на пенсионер, който е пребивавал към момента на смъртта си в държава-членка, където се намира тази институция.

2. Параграф 1 се прилага *mutatis mutandis* към членовете на семейството на пенсионера.

ГЛАВА 4. ОБЕЗЩЕТЕНИЯ ЗА ИНВАЛИДНОСТ

Чл. 44. Лица, които са подчинени само на законодателство тип А

1. За целите на тази глава, “законодателство тип А” означава всяко законодателство, съгласно което размерът на обезщетенията за инвалидност не зависи от продължителността на осигурителните периоди или от периода на пребиваване, и което е включено изрично в приложение VI от компетентната държава, а “законодателство тип Б” е всяко друго законодателство.

2. Лице, което последователно или алтернативно е било подчинено на законодателството на две или повече държави-членки и има завършени осигурителни периоди или период на пребиваване само съгласно законодателство тип А, има право на обезщетения само от институцията на държавата-членка, чието законодателство е било приложимо към момента на настъпване на неработоспособността и последвалата я инвалидност, като се отчита, ако е целесъобразно, чл. 45 и получава такива обезщетения в съответствие с това законодателство.

3. Лице, което няма право на обезщетения съгласно параграф 2, получава обезщетенията, на които все още има право съгласно законодателството на друга държава-членка, като се отчита, където е необходимо, чл. 45.

4. Ако законодателството, посочено в точки 2 и 3, съдържа правила за намаляване, спиране или прекратяване на обезщетения за инвалидност в случай на съвпадане на друг доход или на обезщетения от друг вид по смисъла на чл. 53, параграф 2, чл. 53, параграф 3 и чл. 55, параграф 3 се прилагат *mutatis mutandis*.

Чл. 45. Специални разпоредби за сумиране на периоди

Компетентната институция на държава-членка, чието законодателство поставя придобиването, запазването или възстановяването на правото на обезщетения в зависимост от завършването на осигурителни периоди или период на пребиваване, прилага *mutatis mutandis* чл. 51, параграф 1, когато е целесъобразно.

Чл. 46. Лица, които са подчинени само на законодателство тип Б или законодателство тип А и Б

1. Лице, което последователно или алтернативно е било подчинено на законодателството на две или повече държави-членки, от които поне едното не е законодателство тип А, има право на обезщетения по глава 5, която се прилага *mutatis mutandis*, като отчита параграф 3.

2. Въпреки това, ако лицето по-рано е било подчинено на законодателство тип Б и е изпаднало в неработоспособност, която е довела до инвалидност, докато спрямо него се прилага законодателство тип А, то получава обезщетения в съответствие с чл. 44, при условие че:

– отговаря на изискванията на това законодателство или на други законодателства от същия тип, отчитайки, когато е необходимо, чл. 45, но без да се зачита осигурителен период или период на пребиваване, придобити съгласно законодателство тип Б, и

– не предявява претенции за обезщетения за старост, като отчита чл. 50, параграф 1.

3. Решението, прието от институция на държава-членка относно степента на инвалидност на молителя, е задължително за институцията на всяка друга съответна държава-членка, при условие че съответствието между законодателството относно степента на инвалидност в тези държави-членки е признато в приложение VII.

Чл. 47. Влошаване на състоянието на инвалидност

1. В случай на влошаване на състоянието на инвалидност, за която едно лице получава обезщетения съгласно законодателството на една или повече държави-членки, се прилагат следните разпоредби, като се отчита степента на влошаването:

а) обезщетенията се предоставят в съответствие с глава 5, приложима *mutatis mutandis*;

б) въпреки това, когато заинтересованото лице е било подчинено на две или повече законодателства тип Б и откакто получава обезщетенията спрямо него не е прилагано законодателството на друга държава-членка, обезщетението се отпуска в съответствие с чл. 44, параграф 2.

2. Ако общият размер на обезщетението или обезщетенията, платими по параграф 1, е по-малък от размера на обезщетението, което заинтересованото лице е получавало за сметка на институцията, на която преди това е било възложено изплащането, тази институция му изплаща добавка към обезщетението, равна на разликата

между двете суми.

3. Ако съответното лице няма право на обезщетения за сметка на институция на друга държава-членка, компетентната институция на държава-членка, която преди това е била компетентна, изплаща обезщетенията съгласно прилаганото от нея законодателство, като отчита влошаването и, ако е необходимо, чл. 45.

Чл. 48. Превръщане на обезщетения за инвалидност в обезщетения за старост

1. Обезщетения за инвалидност се превръщат в обезщетения за старост, ако е необходимо при условията, установени в законодателството или законодателствата, съгласно които са били отпуснати, и в съответствие с глава 5.

2. Когато лице, получаващо обезщетения за инвалидност, може да предяви претенция за обезщетения за старост съгласно законодателството на една или повече институции в съответствие с чл. 50, всяка институция, на която е възложено отпускане на обезщетения за инвалидност съгласно законодателството на държавата-членка, продължава да предоставя на такова лице обезщетенията за инвалидност, на които то има право съгласно прилаганото от нея законодателство, докато параграф 1 стане приложим по отношение на тази институция или до момента, когато заинтересованото лице изпълни изискванията за такива обезщетения.

3. Когато обезщетения за инвалидност, отпуснати съгласно законодателството на държава-членка, в съответствие с чл. 44, се превръщат в обезщетения за старост и когато заинтересованото лице все още не отговаря на изискванията, определени от законодателствата на една или повече държави-членки, за получаване на тези обезщетения, заинтересованото лице получава, от тази или тези държави-членки, обезщетения за инвалидност от датата на превръщането. Тези обезщетения за инвалидност се отпускат в съответствие с глава 5, както ако тази глава е била приложима към момента на установяване на неработоспособността, водеща до инвалидност, докато заинтересованото лице изпълни специалните условия за обезщетение за старост, установени от съответните национални законодателства или когато не е предвидено такова превръщане – докато то има право на обезщетения за инвалидност съгласно последното законодателство или законодателства.

4. Обезщетенията за инвалидност, отпуснати по чл. 44, се преизчисляват в съответствие с глава 5, веднага след като бенефициентът изпълни спе-

циалните условия за обезщетения за инвалидност, установени от законодателство тип Б, или веднага след като получи обезщетения за старост съгласно законодателството на друга държава-членка.

Чл. 49. Специални разпоредби за държавни служители

Членове 6, 44, 46, 47 и 48 и чл. 60, параграфи 2 и 3 се прилагат *mutatis mutandis* към лица, обхванати от специална схема за държавни служители.

ГЛАВА 5. ПЕНСИИ ЗА СТАРОСТ И ПЕНСИИ НА ПРЕЖИВЕЛИ ЛИЦА

Чл. 50. Общи разпоредби

1. Всички компетентни институции определят правото на обезщетение, съгласно всички законодателства на държавите-членки, на които заинтересованото лице е подчинено, при подаване на заявление за отпускане на пенсия, освен ако заинтересованото лице изрично поиска отлагане на отпускане на обезщетения за старост съгласно законодателството на една или повече държави-членки.

2. Ако към даден момент заинтересованото лице не отговаря или престане да отговаря на изискванията, установени от всички прилагани спрямо него законодателства на държавите-членки, институциите, прилагащи законодателството, на чиито изисквания лицето отговаря, няма да зачитат при изчисляването по чл. 52, параграф 1, буква а) или б) периодите, завършени съгласно законодателството, на чиито изисквания лицето не отговаря или е престанало да отговаря, когато това довежда до по-малък размер на обезщетението.

3. Параграф 2 се прилага *mutatis mutandis*, когато заинтересованото лице изрично е поискало отлагане на отпускането на обезщетения за старост.

4. Ново изчисляване се извършва автоматично, когато изискванията на другите законодателства бъдат изпълнени или когато лицето поиска отпускане на отложено в съответствие с параграф 1 обезщетение за старост, освен ако завършените по другото законодателство периоди вече са били взети предвид по силата на параграфи 2 или 3.

Чл. 51. Специални разпоредби за зачитане на осигурителен период

1. Когато законодателството на държава-членка поставя отпускането на определени обезщетения в зависимост от осигурителен период, придобит само от специфична дейност като заето или като самостоятелно заето лице или от дейност, обхваната от специална схема за наети лица или самостоятелно

заети лица, компетентната институция на тази държава-членка зачита периодите, завършени съгласно законодателството на други държави-членки, само ако е по съответстваща схема или, ако това не е налице – по същата професия или, ако е необходимо – по същата дейност като заето или като самостоятелно заето лице.

Ако, след като се зачетат така завършените периоди, заинтересованото лице не отговаря на условията за получаване на обезщетенията по специална схема, тези периоди се зачитат за целите на отпускане на обезщетенията по общата схема или ако това не е налице, по схемата, приложима за работници или служители, съгласно случая, при условие че заинтересованото лице е било включено в някоя от тези схеми.

2. Осигурителните периоди, завършени съгласно специална схема на държава-членка се зачитат за целите на отпускането на обезщетения по общата схема или ако това не е възможно – по схема, приложима за работници или чиновници на друга държава-членка, при условие че заинтересованото лице е било включено в някоя от тези схеми, дори ако тези периоди са били вече отчетени в последната държава-членка по специална схема.

3. Когато законодателството на държава-членка поставя придобиването, запазването или възстановяването на правото на обезщетения в зависимост от това, дали заинтересованото лице е било осигурено по времето на настъпване на риска, това условие се смята за изпълнено в случай на осигуряване съгласно законодателството на друга държава-членка в съответствие с процедурите, предвидени в приложение XI за всяка съответна държава-членка.

Чл. 52. Отпускане на обезщетения

1. Компетентната институция изчислява размера на дължимото обезщетение:

а) съгласно прилаганото от нея законодателство, само когато изискванията за получаване на обезщетения са били изпълнени изключително съгласно националното право (самостоятелно обезщетение);

б) чрез изчисляване на теоретичен размер и впоследствие на действителен размер (пропорционално обезщетение), както следва:

(i) теоретичният размер на обезщетението е равен на обезщетението, за което заинтересованото лице може да претендира, ако всички осигурителни периоди и/или периодите на пребиваване, които са завършени съгласно законодателството на други-

те държави-членки, са били завършени съгласно прилаганото от нея законодателство към датата на отпускане на обезщетението. Ако съгласно това законодателство размерът не зависи от продължителността на завършените периоди, този размер се смята за теоретичния размер;

(ii) компетентната институция определя след това пропорционалния размер на обезщетението, като отнася към теоретичния размер съотношението между продължителността на периодите, завършени преди настъпването на риска съгласно законодателството, което тя прилага и цялата продължителност на периодите, завършени преди настъпването на риска съгласно законодателствата на всички държави-членки по случая.

2. Когато е целесъобразно, компетентната институция прилага към размера, изчислен в съответствие с параграф 1, букви а) и б), всички правила за намаляване, спиране или прекратяване, съгласно прилаганото от нея законодателство, в границите, предвидени от членове 53–55.

3. Заинтересованото лице има право да получи от компетентната институция на всяка държава-членка най-високия от размерите, изчислени в съответствие с параграф 1, букви а) и б).

4. Когато изчислението, направено съгласно параграф 1, буква а) в държава-членка, неизменно води до това, че самостоятелното обезщетение е равно или по-голямо от пропорционалното обезщетение, изчислено в съответствие с параграф 1, буква б), компетентната институция може да откаже пропорционалното изчисляване при условията, определени с регламента по прилагането. Такива положения са установени в приложение VIII.

Чл. 53. Правила за избягване на съвпадането

1. Всяко съвпадане на обезщетения за инвалидност, старост или преживяло лице, изчислени или отпуснати въз основа на осигурителни периоди и/или периоди на пребиваване, завършени от същото лице, се считат за съвпадане на обезщетения от един и същи вид.

2. Съвпадането на обезщетения, които не могат да се смятат за такива от един и същи вид по смисъла на параграф 1, се считат за съвпадане на обезщетения от различен вид.

3. Следните разпоредби се прилагат за целите на правилата за избягване на съвпадането, установени от законодателството на държава-членка в случай на съвпадане на обезщетение за инвалидност, старост или преживяло лице с обезщетение от същия вид, от различен вид или друг доход:

а) компетентната институция взема предвид обезщетенията или доходите, придобити в друга държава-членка, само когато прилаганото от нея законодателство предвижда зачитането на обезщетения или доходи, придобити в чужбина;

б) компетентната институция взема предвид размера на обезщетенията, платими от друга държава-членка преди приспадането на данъци, вноски за социална сигурност и други индивидуални налози или удържки, освен ако прилаганото от нея законодателство предвижда прилагането на правила за избягване съвпадането след такива намалявания при условията и процедурите, определени с регламента по прилагането;

в) компетентната институция не взема предвид размера на обезщетенията, придобити съгласно законодателството на друга държава-членка на основата на доброволно осигуряване или продължено осигуряване по избор на лицето;

г) ако отделна държава-членка прилага правила за избягване на съвпадането, тъй като заинтересованото лице получава обезщетения от същия или от различен вид съгласно законодателството на друга държава-членка или доход, придобит в друга държава-членка, дължимото обезщетение може да бъде намалено само с размера на такива обезщетения или такъв доход.

Чл. 54. Съвпадане на обезщетения от един и същ вид

1. Когато обезщетения от един и същ вид, дължими съгласно законодателството на две или повече държави-членки, се препокриват, правилата за избягване на съвпадането, установени в законодателството на държава-членка, няма да се прилагат към пропорционалното обезщетение.

2. Правилата за избягване на съвпадането се прилагат към самостоятелно обезщетение, само ако съответното обезщетение е:

а) обезщетение, чийто размер не зависи от продължителността на осигурителните периоди или на периодите на пребиваване,

или

б) обезщетение, чийто размер се определя на основата на дарен период, който се счита, че е бил завършен между датата на настъпване на риска и по-късна дата, който се препокрива с:

(i) обезщетение от същия вид, освен когато има сключено споразумение между две или повече държави-членки за избягване зачитането на един и същи дарен период повече от веднъж, или

(ii) обезщетение, посочено в буква а).

Обезщетенията и споразуменията, посочени в букви а) и б), са изброени в приложение IX.

Чл. 55. Съвпадане на обезщетения от различен вид

1. Ако получаването на обезщетения от различен вид или друг доход изисква прилагането на правилата за избягване на съвпадане, установени от законодателството на съответната държава-членка относно:

а) две или повече самостоятелни обезщетения, компетентните институции разделят размерите на обезщетението или обезщетенията или другия доход, както те биха били зачетени, на броя на обезщетенията, за които се прилагат посочените правила;

Въпреки това, прилагането на тази алинея не може да лиши заинтересованото лице от неговия статус на пенсионер за целите на други глави от този дял при реда и условията, определени с регламента по прилагането;

б) едно или повече пропорционални обезщетения, компетентните институции отчитат обезщетението, обезщетенията или другия доход и всички елементи, определени за прилагане на правилата за избягване на съвпадането като функция на съотношението между осигурителния период и/или периода на пребиваване, установени за изчислението по чл. 52, параграф 1, буква б), (ii);

в) едно или повече самостоятелни обезщетения и едно или повече пропорционални обезщетения, компетентните институции прилагат *mutatis mutandis* буква а) по отношение самостоятелните обезщетения и буква б) по отношение пропорционалните обезщетения.

2. Компетентната институция не прилага разделянето, установено по отношение на самостоятелните обезщетения, ако прилагането от нея законодателство предвижда зачитането на обезщетения от различен вид и/или друг доход и всички други елементи за изчисляване на част от техния размер, определен като функция на съотношението между осигурителния период и/или периода на пребиваване по чл. 52, параграф 1, буква б), (ii).

3. Параграфи 1 и 2 се прилагат съответно, когато съгласно законодателството на една или повече държави-членки право на обезщетение не може да бъде придобито в случаите, в които съответното лице получава обезщетение от различен вид, изплащано съгласно законодателството на друга държава-членка или друг доход.

Чл. 56. Допълнителни разпоредби за изчисляването на обезщетения

1. При изчисляването на теоретичните и пропорционалните размери по чл. 52, параграф 1, буква б) се прилагат следните правила:

а) когато общата продължителност на осигурителния период и периодите на пребиваване, завършени преди настъпването на риска съгласно законодателствата на всички държави-членки по случая, е по-голяма от максималния период, изискван от законодателството на една от тези държави-членки за получаване на пълно обезщетение, компетентната институция на тази държава зачита този максимален период вместо общата продължителност на завършените периоди; този метод на изчисляване не трябва да води до налагане върху тази институция на разходи за обезщетение, по-големи от пълното обезщетение, предвидено от прилаганото от нея законодателство. Разпоредбата не се прилага към обезщетения, чиито размер не зависи от продължителността на осигуряването;

б) процедурата за отчитане на припокритите периоди е определена в регламента по прилагането;

в) ако законодателството на държава-членка предвижда обезщетенията да се изчисляват на базата на доходи, вноски, осигурителни основи, индексации, заплати, други суми или комбинация от някои от тях (средни, пропорционални, фиксирани или начислени), компетентната институция:

(i) определя базата за изчисляване на обезщетенията в съответствие само с осигурителен период, завършен съгласно прилаганото от нея законодателство;

(ii) за да определи размера за изчисляване в съответствие с осигурителния период и/или периодите на пребиваване, завършени съгласно законодателството на другите държави-членки, използва същите елементи, определени или отбелязани като осигурителен период съгласно прилаганото от нея законодателство;

в съответствие с процедурите, установени в приложение XI за съответните държави.

2. Разпоредбите на законодателството на държава-членка относно осъвременяване на елементите, отчитани при изчисляването на обезщетения, се прилагат, ако е необходимо, към елементите, отчитани от компетентната институция на тази държава-членка в съответствие с параграф 1, спрямо осигурителния период или периода на пребиваване, завършен съгласно законодателството на други държави-членки.

Чл. 57. Осигурителен период или периоди на пребиваване под една година

1. Независимо от чл. 52, параграф 1, буква б), институцията на държава-членка не е длъжна да отпуска обезщетения за периоди, завършени съгласно прилаганото от нея законодателство, които се зачитат при настъпване на риска, ако:

– продължителността на посочените периоди е под една година, и

– само въз основа на тези периоди не се придобива право на обезщетение по силата на разпоредбите на това законодателство.

За целите на този член, “периоди” означава всички периоди на осигуряване, на заетост, на самостоятелна заетост и пребиваване, които или дават право, или пряко увеличават съответното обезщетение.

2. Компетентната институция на всяка от съответните държави-членки зачита периодите по параграф 1 за целите на чл. 52, параграф 1, буква б), (i).

3. Ако в резултата на прилагането на параграф 1 всички институции на съответните държави-членки се окажат освободени от задълженията си, обезщетения се отпускаат изключително съгласно законодателството на последната от тези държави-членки, чиито условия са изпълнени, както ако всички осигурителни периоди и периоди на пребиваване, завършени и отчетени в съответствие с членове 6 и 51, параграфи 1 и 2, са завършени съгласно законодателството на тази държава-членка.

Чл. 58. Отпускане на добавка

1. На получаващ обезщетения, за когото се прилага тази глава, в държавата-членка по пребиваване и съгласно чието законодателство му се дължи обезщетение, не може да бъде отпуснато обезщетение, което е по-малко от минималното обезщетение, определено в това законодателство за осигурителен период или период на пребиваване, равен на всички периоди, зачитани за изплащане в съответствие с тази глава.

2. Компетентната институция на тази държава-членка, ако е необходимо, му изплаща по време на периода на неговото пребиваване на нейна територия добавка, равна на разликата между общия размер на обезщетенията, дължими по тази глава, и размера на минималното обезщетение.

Чл. 59. Преизчисляване и осъвременяване на обезщетения

1. Ако начинът за определяне на обезщетенията или правилата за изчисляване се променят съгласно

законодателството на държава-членка или личното положение на заинтересованото лице претърпи съответна промяна, която съгласно това законодателство би довела до осъвременяване на размера на обезщетението, преизчисляването се извършва в съответствие с чл. 52.

2. Ако, от друга страна, поради повишаване на издръжката на живота или промени в равнището на доход или по други основания за осъвременяване, обезщетенията в съответните държави-членки се променят с процент или фиксирана сума, този процент или фиксирана сума се прилага пряко към обезщетенията, определени в съответствие с чл. 52, без необходимост от преизчисляване.

Чл. 60. Специални разпоредби за държавни служители

1. Членове 6, 50, 51, параграф 3 и членове 52–59 се прилагат *mutatis mutandis* към лица, обхванати от специална схема за държавни служители.

2. Въпреки това, ако законодателството на компетентна държава-членка поставя придобиването, прекратяването, запазването или възстановяването на правото на обезщетения по специална схема за държавни служители в зависимост от изискването всички осигурителни периоди да бъдат завършени съгласно една или повече специални схеми за държавни служители в тази държава-членка или да бъдат признати от законодателството на тази държава-членка за равностойни на такива периоди, компетентната институция на тази държава-членка зачита само периодите, които могат да бъдат признати съгласно прилаганото от нея законодателство.

Ако след зачитането на така завършените периоди заинтересованото лице не отговаря на изискванията за получаване на тези обезщетения, тези периоди се зачитат за отпускането на обезщетения по общата схема или ако това не е възможно, по схемата, приложима за работниците или служителите, според случая.

3. Когато съгласно законодателството на държава-членка, обезщетенията по специална система за държавни служители се изчисляват на базата на последната заплата или заплати, получени по време на осигурителен период, компетентната институция на тази държава взема предвид, само онези заплати, надлежно осъвременени, които са били получени през време на периода или периодите, през които заинтересованото лице е било подчинено на това законодателство.*

*Продължава в следващия брой.

Чужд опит

СВЕТОВЕН ФОРУМ НА МЕЖДУНАРОДНАТА АСОЦИАЦИЯ ПО СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ

Международната асоциация по социално осигуряване (МАСО) е най-авторитетната професионална организация в областта на социалното осигуряване, създадена под егидата на Международната организация по труда през 1947 г. Осигурителните институции в България стават членове на МАСО през 1960 г. с решение на Министерския съвет. Членството и съответната членска вноска (50 хил. швейцарски франка) дават достъп до електронна сравнителна база данни, публикации на международни стандарти и анализи в областта на социалното осигуряване, участие в международни сравнителни изследвания, преглед на нормативни документи на други страни, обмяна на експертен опит между институциите и др.

На всеки три години МАСО провежда Световен форум с участието на всички оторизирани представители на организацията (ръководителите на институциите-членки). На форума се отчитат ключовите постижения на организацията, гласува се бюджетът на МАСО, съставен от годишните членските вноски на страните, и се приема програмата за дейността през следващия тригодишен период.

От 29 ноември до 4 декември 2010 г. в гр. Кейптаун, Южноафриканската република, се проведе XXX световен форум на Международната асоциация по социално осигуряване, в която Националният осигурителен институт членува от създаването си през 1996 г. Форумът събра повече от хиляда ръководители на осигурителни институции, политици, представители на международни организации и експерти в областта на социалното осигуряване от над 140 държави.

Основен акцент на дискусиите беше развитието на социалното осигуряване в условията на криза.

На тази тема беше посветен и Глобалният доклад на МАСО, който беше изнесен от Генералния секретар Ханс-Хорст Конколеуски. Приведени бяха данни за ограничаването на ресурсите в осигурителните системи както в индустриално развитите, така и в развиващите се страни. Въпреки това докладът подчертава положителната роля на социалните политики за смекчаване на ефектите от кризата върху пазара на труда и жизнения стандарт на населението. В този контекст беше и основното заключение на доклада: “Социалното осигуряване е социална необходимост”.

Като професионална организация МАСО работи за подобряване на административните практики в организациите-членки. На форума бяха представени резултатите от пилотния проект за оценяване на доброто управление при предоставяне на пенсионноосигурителни услуги за гражданите. По инициатива на МАСО е разработен *Наръчник за добро управление* в шест административни области: актюерски разчети, инвестиране на активи, превенция на корупцията, стандарти за качество на услугите, електронни технологии и квалификация на персонала. Той може да се използва като практически инструмент за самооценка на организациите-членки и за подобряване на тяхната администрация. Същевременно ръководството на МАСО планира да развие проекта като *Международен барометър за сравнителни изследвания* на всички административни услуги в областта на социалното осигуряване.

Форумът посвети специален тематичен ден на демографските предизвикателства. На фона на общите позитивни тенденции към удължаване на живота и подобряване на здравния статус се наблюдават съществени различия в раждаемостта

и прираста на населението по региони. По време на дискусиите експертите подчертаха, че емиграцията от развиващите се към развитите страни не може трайно да подобри баланса между работоспособното население и получателите на социалноосигурителни обезщетения в застаряващите общества. Като по-устойчива политика се препоръчва повишаване на равнището на легалната заетост. Необходимо е и балансирано преразпределяне на ресурсите между младите и възрастните генерации.

Бяха направени и политически изводи във връзка с последиците от световната икономическа и финансова криза и нейното отражение върху осигурителните системи. Основните заключения в тази посока са:

- Кризата показва, че финансово устойчивите социалноосигурителни системи са в състояние да се приспособят по-добре и да смекчат социалните рискове, които възникват в неблагоприятна икономическа среда. В резултат финансово устойчивите системи дава по-голяма фискална свобода на правителството в постигането на по-широките социално-икономически цели на развитието;
- Гарантирането на бъдещата финансова стабилност на социалноосигурителните програми може да наложи интеграция на данъчните и осигурителните източници. Това ще изисква подходящи данъчни системи. В тази връзка ръководството и ангажиментът на правителствата в създаването на интегрирани осигурителни и данъчни системи ще бъдат особено важни;
- Социалноосигурителните администрации и компетентните органи имат и трябва напълно да споделят поверената им отговорност да гарантират сигурността на фондовете на своите бенефициенти и трябва да го правят по нискорисков и прозрачен начин, като осигуряват финансовата им стабилност;

гуряват финансовата им стабилност;

- Финансовите съображения сами по себе си не са достатъчни за постигането на устойчивост на социалноосигурителните системи. Те трябва да бъдат и социално устойчиви (в т.ч. и политически). С други думи, на основата на широк консенсус социалното осигуряване трябва да се възприема като официален национален механизъм за създаване на стимули у данъкоплатците и да допринася положително за индивидуалното благосъстояние, социалното равенство и стабилност, както и за развитието на човешкия капитал.

В дискусиите активно участваха и експерти на Международната организация по труда (МОТ), която е основен международен партньор на МАСО. Разширяването на обхвата на социалното осигуряване е обща стратегическа цел на двете международни организации. По последни данни на МОТ едва 20 на сто от световното население има пълноправен достъп до адекватно социално осигуряване за всички осигурителни рискове. Пропуски в обхвата се наблюдават и в много от европейските страни, в т.ч. лица, които не заплащат дължимите осигурителни вноски, рискови групи от професии със свободен статут, проблемен достъп до здравноосигурителните услуги и др. Департаментът по социално осигуряване на МОТ представи инициативата за т.нар. “социален под” или гарантирани минимални стандарти. Тази инициатива се ползва с подкрепата на ООН като една от глобалните инициативи за преодоляване на последиците от кризата.

Делегатите избраха за нов президент на МАСО г-н Ерол Стуве – председател на холандската Социалноосигурителна банка и водещ финансов експерт.

ПЕНСИИТЕ И ДЕМОГРАФСКАТА ПРОМЯНА*

В момента националните пенсионни системи срещат редица големи предизвикателства. Сред тях преобладава многостранното предизвикателство на демографската промяна, в която се включва спадът в раждаемостта, по-голямата продължителност на живота, променяният се начин на мигриране и еволюиращите семейни структури. Най-често на демографската промяна се гледа като на заплаха за финансовата устойчивост на пенсионните системи. В допълнение настоящият световен икономически спад засили финансовия натиск, дължащ се на демографската промяна. В този материал се разглежда това предизвикателство, тъй като то е свързано с пенсионните системи и се дава обяснение по какъв начин те могат да се пригледят, за да се справим с него.

Ханс-Хорст Конколеуски,
Генерален секретар на Международната
асоциация за социално осигуряване (МАСО)

ДЕМОГРАФСКИЯТ КОНТЕКСТ И НЕГОВОТО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ ПЕНСИОННИТЕ СИСТЕМИ

Пенсионните системи трябва да се приспособят към демографските промени

В повечето държави продължителността на живота от раждане се е увеличила, а на световно равнище се е увеличила с повече от 20 години от 1950 г. насам. Продължителността на живота на 60-годишна възраст следва същата схема, увеличавайки се приблизително с 5 години. От своя страна раждаемостта в света се е понижала, а в много страни вече се доближава до ниво на коефициент на възпроизвеждане от 2,1 деца на всяка жена. Въпреки често големите регионални и национални разлики, като цяло насоката на тези тенденции е сходна. Те оказват преки последствия върху пенсионните системи. В много държави ръстът на активното население е отрицателен или близо до нула. В същото време броят на получаващите пенсии значително се увеличава, което създава сериозни финансови проблеми.

Ключови статистики

- През 2010 г. има 740 милиона души на 60-годишна възраст или повече; този брой ще се увеличи до 2 милиарда до 2050 г.;
- През 2010 г. 64 % от хората на 60 годишна възраст или повече живеят в по-слабо развити райони; този процент ще се увеличи до 79 % до 2050 г.;
- През 2009 г. 55 % от хората на 60-годишна възраст или повече са били жени;
- През 2010 г. има 100 милиона души на 80-годишна възраст или повече; този брой ще се увеличи до 400 милиона до 2050 г.;
- През 2009 г. продължителността на живота на 60 години при жените в Япония беше до още 28 години;
- През 2009 г. продължителността на живота на 60 години при мъжете в Коста Рика беше до още 22 години;
- През 2009 г. раждаемостта в Нигер беше 7, а в Германия – 1,3 на 1000 д.

* Материалът е публикуван в *Бюлетин за социална политика* на МАСО, бр. 15, 2010 г. Превод от английски език Диана Костадинова Попова.

Контекстът на икономиката и политиката

Пенсионните системи представляват дългосрочни ангажименти, за които е необходима определена степен на стабилност. Въпреки това в последните години много пенсионни системи претърпяха реформи, а настоящият период на икономическа нестабилност доведе до допълнителни промени, понякога извършвани по спешност. Така някои страни реформираха своите пенсионни системи няколко пъти за сравнително кратък период. Други страни все още не са предприели голяма реформа, но колкото повече отлагат, толкова по-трудна ще бъде тя. Правителствата все още разчитат на увеличена продуктивност или на подобрения в икономическия растеж, за да възстановят дългосрочната стабилност на пенсионните си системи, застрашени от отрицателните въздействия на кризата. Много правителства вече признават, че само икономическият растеж ще бъде недостатъчен, за да се справят с финансовото предизвикателство на демографската промяна.

Видно е, че условията на пазара на труда оказват голямо въздействие върху пенсиите и много пенсионни системи биха имали по-голяма финансова стабилност, ако по-голяма част от населението в работоспособна възраст работят и допринасят. Въпреки това много млади хора трудно намират първата си работа, има голям брой безработни, които не плащат осигуровки, а много мъже и жени са напуснали пазара на труда поради здравословни проблеми, липса на квалификация, липса на мобилност и др. По-възрастните работници подават молба за пенсиониране веднага, щом изпълнят минималните изисквания за това.

Равенство между половете, нови семейни структури и миграция

Пенсионните системи са създадени във времевата, в които повечето семейства се състояха от съпруг със законна платена работа и майка, която стои вкъщи, за да се грижи за децата (т.е. моделът „мъжа – глава на семейството“). Много пенсионни системи продължават да отразяват този модел като предоставят например наследствена пенсия само на съпругата. И все пак семейните структури значително са се променили. Урбанизацията е допринесла за отслабване на семейните връзки в известна степен, като не е задължително родителите да следват децата си, когато те сменят местожителството си, търсейки работа. В същото време

присъствието на четвърто поколение в семействата се среща все по-често. В държавите, засегнати от ХИВ и СПИН, много сирачета биват отглеждани от своите баба и дядо.

Тъй като жените живеят по-дълго от мъжете, е важно да се изследва въздействието на пола върху пенсионните системи. Много жени разполагат само с малка наследствена пенсия, от която живеят. И докато все по-голям брой жени работят и придобиват собствени права за пенсия, непълният трудов стаж и в много случаи по-ниските заплати са предпоставка пенсиите им като цяло да са много по-ниски от тези на мъжете.

В последните десетилетия миграцията също се е увеличила. Работниците мигранти, като новите лица, плащащи осигуровки, биха могли да допринесат за сравнително подобряване в средносрочен план на коефициента на зависимост на системите, в които внасят осигуровки. В дългосрочен план те също ще получат обезщетения, които ще трябва да бъдат финансирани.

РАЗЛИЧНИ ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РЕФОРМА, С КОЯТО ДА ПОСРЕЩНЕМ ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Осигуряване на устойчиви схеми на дефинирани обезщетения

Схемите на дефинирани обезщетения претърпяха множество промени, много от които бяха наложени от контекста на демографията. С реформи на параметрите бяха приспособени много фактори, оформящи разходопокривните пенсионни схеми: стойността на осигуровките и обезщетенията, пенсионната възраст и др. Размерът на осигуровките (който все още не е достигнал нивото, считано за максимално) може да се увеличи, за да покрива увеличаващите се разходи. Въпреки това в страните често се въвеждат мерки, които да ограничат тези разходи. Обезщетенията могат да се „намалят“ по не толкова пряк начин, например като се изменят изискванията за допустимост (да станат по-малки). Съществува тенденция размерът на обезщетенията да бъде обвързан в по-голяма степен с размера на осигуровките.

Преразглеждане на индивидуални сметки

Демографията оказва въздействие и върху схемите на дефинирани осигуровки. Все пак това не е главната причина, поради която редица страни

направиха реформа на системите си на индивидуални сметки. По-точно казано, тези схеми не отговориха на очакванията. Те не доведоха до по-пълно обхващане на лицата, оказаха се не по-евтини от системите, които замениха, от гледна точка на административните разходи, а обезщетенията при тях често са много малки. Размерът на обезщетението зависи не само от лихвите върху инвестициите, но и от осигуровките. Последните често са недостатъчни, защото процентът на осигуровки е фиксиран на сравнително ниско ниво. Първата вълна от реформи (наричана понякога „повторни реформи“) започна преди няколко години в Чили. Въпреки това необходимостта демографските промени да се вземат предвид доведе до някои промени; по-специално намаление на обезщетенията, когато анюитетните ставки са намалени, за да се вземе предвид по-голямата продължителност на живота. През 2004 г. в Чили таблицата на смъртността за изчисляване на пенсиите беше променена. Законодателството в Швейцария, свързано с фонда за професионално осигуряване, е променяно няколко пъти, а анюитетните ставки са намалени.

Кризата ускори хода на реформите

Настоящата криза, чийто край си остава неясен, ускори хода на реформите. Схемите на разходопокривни пенсии продължават да играят ролята на социален буфер, но това често е било за сметка на средствата, отделени за тях, и по този начин са създали нуждата от по-спешна, също и по-обширна реформа, отколкото беше предвидена преди кризата. Същата ситуация съществува например и във Франция и Гърция, също в Испания и Обединеното кралство. В някои частни напълно финансирани схеми бяха въведени планове за рекапитализация, базирани на увеличение на осигуровките и на намаляване на обезщетенията. В няколко европейски страни осигуровките по схемите на индивидуални сметки от втория стълб временно са намалени и разпределени към първите стълбове на разходопокривните средства, за да компенсират цикличните дефицити в последните. Като цяло целта е намалените осигуровки да се компенсират чрез увеличени осигуровки в следващите години.

Саморегулиращи се механизми: Решение?

Въпреки че няма точно определение за автоматично регулиращите се механизми, определен брой страни въведоха такива механизми, за да под-

държат (или възвърнат) устойчивостта на своите системи и за да се приспособят към демографската промяна.

Саморегулиращи се механизми

В рамките на работата, извършвана от Техническата комисия за статистически, актюерски и финансови изследвания, службата на главния актюер на Канада извърши проучване на саморегулиращите се механизми в схемите на социално осигуряване: отговориха 26 страни, а 17 заявиха, че пенсионната система включва автоматично регулиращ се механизъм. Повечето от тези системи съдържат механизми, които реагират на демографското (но и на икономическото) положение, защото предизвикателство пред устойчивостта често е в резултат на демографията. В резултат на това мерките за регулиране често включват регулиране на критериите, базирани на демографията, като например пенсионната възраст. Подобни мерки често имат влияние и върху лицата, правещи осигуровки, и върху обезщетяваните лица. Например, ще настъпи увеличение на осигуровките и намаление на обезщетенията, ако механизмът, който съществува в Канада, някога бъде активиран. Няколко страни имат сложни механизми. По-специално в Швеция, където през 2010 г. автоматичните механизми бяха включени, и това доведе до спад в пенсиите за пръв път след въвеждането на схемата на фиксирани обезщетения. И все пак много страни държат финансовата устойчивост на пенсионните си системи под постоянно наблюдение, независимо дали те включват автоматично регулиращи се механизми.

Пенсионната възраст и заетостта при по-възрастните работници

Степента на активност на по-възрастните работници без съмнение е ключовият фактор. Навсякъде най-доброто решение изглежда е повишаването на пенсионната възраст или във всеки случай – най-добрата измежду всички трудни алтернативи. Множество страни увеличиха пенсионната възраст, в момента я увеличават или ще го направят скоро. Промяната обикновено се въвежда постепенно, за да позволи на въпросните работници да се приспособят или за да намали въздействието върху онези, които скоро ще се

пенсионират. Това се счита за ключов фактор, защото повишаването на пенсионната възраст влияе на приходите и разходите, като позволява на системата както да събира осигуровки за дълъг период от време, така и да плаща обезщетения за кратък период. В същото време членовете, които правят осигуровки по-дълго, натрупват по-добри пенсии (при условие че законодателството остане непроменено). На практика е задължително да съществува политика за заетостта, приспособена към по-възрастните работници; в противен случай много от осигурените рискуват да се окажат „прекалено възрастни, за да работят, и прекалено млади, за да се пенсионират“. Първата стъпка към откликване на демографските предизвикателства е промяна в нагласата.

Адекватността и обхватът на пенсиите

В развиващите се страни като цяло и в по-специално в Африка хората, отговорни за вземане на решения, повече не могат да пренебрегват факта, че болшинството от възрастните хора не са правили осигуровки в пенсионна схема и следователно не получават пенсии. Пенсионните системи, финансирани от данъци, биха могли да дадат отговор предвид промените в семейната структура и ограничените финансови ресурси на много бедни семейства. Възможно е подобни системи да се различават в структурата си; възможно е да зависят от финансовите ресурси или да са универсални – да предоставят еднакви обезщетения на всички или да предоставят сума, основана на приходите или състава на семейството. Както въздействието им върху бедността, така и непрякото им въздействие върху икономиката, изглеждат много положителни. В Латинска Америка прибавянето на основен стълб (нулев стълб), финансиран от данъчното облагане и насочен към осигуряване на универсално гарантирано минимално обезщетение, е добра новина за всички, които получават тези обезщетения. Много от тях са изключени от схемата на осигуровките.

В развитите региони друг важен въпрос е адекватността на предоставяните обезщетения. Малко системи имат специфична цел по отношение на коефициента на заместване, който трябва да се предостави. Все по-сложните правила за изчисляване на пенсиите затрудняват предоставянето на оценки, а тенденцията при много реформи е намаляване нивото на обезщетенията

в отговор на демографските промени. Затова и добре насочените минимални обезщетения са необходимост, а много скорошни реформи в резултат на кризата всъщност укрепиха именно тяхната роля, но и не само нея.

Заклучения

Изследването на настоящото демографско положение и вероятното му еволюиране показва, че има вероятност пенсионните системи да останат в центъра на вниманието и да бъдат предмет на дискусии. Бъдещето им е изпълнено с предизвикателства; в някои случаи – малки промени, в други – големи реформи. Въпреки това рязката промяна, предизвикана от по-възрастното население, далеч не е приключила. В най-богатите страни системите, първоначално предназначени да удовлетворят нуждите от заместване на приходите за онези, които вече не са икономически пряко продуктивни, имат различна икономическа и социална роля. В страните, където обхватът е нисък, става все по-спешно той да се увеличи бързо, най-малкото защото това ще бъде дори още по-трудно, когато броят на възрастните хора се увеличи. Необходима е и активна политика на заетост, пригодена към по-възрастните работници.

Въпреки че много скорошни реформи бяха насочени към възстановяване на дългосрочното финансово равновесие на пенсионните схеми, опитите това да се постигне често са чрез намаляване на обезщетенията. И все пак устойчивостта на дадена пенсионна схема не е просто въпрос на финансова устойчивост – тя е и въпрос на социална устойчивост. Съществува неотложна нужда тези два различни, но важни аспекти по-лесно да се асимилират от всички действащи лица в обществото, които участват в процеса по реформиране. Това естествено предполага нуждата да се намери приемлив баланс между щедрите обезщетения и това, което системата всъщност може да си позволи да предостави. В тази връзка политическата воля и доверие са първостепенни. Настоящите политически приоритети, свързани с посрещане на предизвикателствата на световния спад, не бива да засенчват по-дългосрочните цели на пенсионните системи, за да предоставят защита на приходите. И накрая, една от ролите на държавата е да гарантира това, като гарантира стремеж към добро управление и да работи по приобщаващ начин с всички законни действащи лица в обществата.

Източници:

1. Billig, A.; Millette, M. 2009. *Optimal financing and self-adjusting mechanisms for sustainable retirement systems – Survey on self-adjustment mechanisms for social security schemes and employer sponsored pension plans: Summary of findings and conclusions* (16th International Conference of Social Security Actuaries and Statisticians. Ottawa, Canada, 16-18 September);
2. ISSA. 2008. *Dynamic Social Security for Africa: A strategy for development* (Developments and Trends). Geneva, International Social Security Association (За Африка: План за развитие Събития и тенденции). Женева, МАСО;
3. ISSA. 2009. *Dynamic Social Security for Asia and the Pacific: Integrated responses for more equitable growth* (Developments and Trends). Geneva, International Social Security Association. (За Азиатско-Тихоокеанския регион: - Събития и тенденции). Женева, МАСО;
4. ISSA. 2009. *Technical seminar on pensions* (Paris, France, 1-2 September) <<http://www.issa.int/Breves-et-evenements/Events/Seminaire-technique-sur-les-pensions>> (accessed on 16.09.2010);
5. ISSA. 2010. *Dynamic social security for the Americas: Social cohesion and institutional diversity* (Developments and Trends). Geneva, International Social Security Association. (За Американския регион - Събития и тенденции). Женева, МАСО;
6. ISSA. 2010. *Dynamic social security for Europe: Choice and responsibility* (Developments and Trends). Geneva, International Social Security Association. (За Европа - Събития и тенденции). Женева, МАСО.

Минало

100 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ПРОФ. ИВАН КАЦАРОВ

Нено Павлов,
председател на Фондация „Проф. д-р В. Гаврийски”

Да се пише биографичен очерк за една толкова колоритна личност, оставила трайна диря в науката и висшето образование в продължение на повече от 45 години активна професионална дейност, не е особено лесна задача. Още повече че в нашите очи някои професионални и обществени прояви се оценяват като съществени, други като твърде тривиални, а трети като избледнели в хода на времето.

Следвайки по-свободната хронология на фактите, необременена от подробности, тук представяме най-същественото и значимото от живота и дейността на проф. Кацаров като крупен учен, университетски преподавател и неуморим труженик в областта на осигурителното и застрахователното дело в Р България.

Проф. Иван Кацаров е роден на 16 февруари 1910 г. в с. Розовец, област Пловдив, в известно учителско семейство. Завършва начално образование в родното си село и Мъжка гимназия в гр. Пловдив с пълно отличие.

Висше образование по професионално направление актюерство (математика на застраховането и осигуряването) проф. Кацаров придобива в научната школа на световноизвестния математик проф. Алфред Таубер (1866–1942) при Виенския университет, Австрия. Въодушевен от постигнатите високи постижения в целия курс на обучение и отличното представяне на финалния държавен изпит, проф. Таубер му връчва визитната си картичка, на гърба на която на немски език записва:

“Високоуважаеми г-н Директор,

Препоръчвам Ви най-горещо издържания държавен изпит Иван Кацаров за неговата отлична професионална подготовка и широки езикови познания!

*С отлично високо уважение,
проф. А. Таубер”*

Това дълбоко впечатляващо признание от толкова високопоставен със световни измерения изследовател (с научни интереси в математиката, физиката, философията и политическата икономия) проф. Кацаров оценява като най-високата лична награда в своя живот. Благодарение на тази референция той поставя началото на своята трудова кариера в световноизвестното застрахователно дружество „Феникс”, Виена, на позицията „актюер”. Изпълнителен директор на дружеството през този период е всепризнатият ерудит по застраховане Алфред Бергер, автор на двутомното фундаментално съчинение „Принципи на животозастрахователната техника”.

Впоследствие, поради влошаване на икономическата ситуация и по-вишаване на безработицата в Австрия, 24-годишният Кацаров се завръща в България и започва работа в Дирекция „Държавни дългове”, ръководена от познатия със своите научни трудове, професионална и политическа дейност в тази област Никола Стоянов.

През септември 1934 г., по поръчка на председателя на Дружеството на българските актюери Христо Петров и на директора на труда и общественото осигуряване Стойчо Мушанов (по-късно министър на земеделието и председател на парламента през периода 1938–1939 г.), проф. Кацаров започва работа в Управлението на фонд „Обществено осигуряване” на позицията актюер, а впоследствие на главен актюер. В своята професионална работа той се изявява като високо подготвен и квалифициран креативен специалист. Това му позволява да участва с изключително голям успех в реформирането на българското социално осигуряване в края на 30-те и началото на 40-те години на миналия век. Много негови актюерски експертизи, прогнози и законопроекти се ползват от правителството и българския парламент за реализиране на политиките

на промяна.

Безусловно заслужил доверието на председателя на Законодателната комисия и депутат в XXIV и XXV Обикновено народно събрание Сирко Станчев (1893–1945) и на министъра на търговията, промишлеността и труда д-р Славчо Загорев (в 57-то правителство на Богдан Филев), по тяхна препоръка проф. Кацаров разработва и предлага на парламента първите в България (а някои и в света) законопроекти, подкрепени с прецизни актюерски обосновки и разчети, за:

- социалното осигуряване на умствените работници;
- социалното осигуряване на земеделските стопани-производители;
- социалното осигуряване на самостоятелните занаятчии и търговците;
- изграждането на Институт за обществено осигуряване, който става факт през 1941 г., преобразуван по-късно през 1948 г. в Държавен институт за обществено осигуряване.

Заложена в тях философия, актюерска аргументираност и законодателни решения намират широк отзвук както в страната, така и сред експертите на Международното бюро по труда в Женева.

Получил най-високо международно и национално признание като експерт и практик в областта на актюерството, организацията и мениджмънта на социалното осигуряване и неговите продукти, като добър познавач на международните практики и на международното движение за социална сигурност, през 1950 г., по покана на проф. Димитър Бъров (1887–1961) – първи ректор на Висшето търговско училище в гр. Свищов (понастоящем Стопанска академия), Иван Кацаров преминава на академична работа. Първоначално той е хонорирован преподавател, впоследствие редовен доцент (1955–1963) и професор от 1963 г. в единствената в България катедра „Застрахователно дело“, а по-късно и като ръководител на изградената от него нова катедра „Социално дело“.

Високата филологическа култура на проф. Кацаров по немски, френски, английски и руски език, богатата му информираност за развитието на научното направление, за глобалните изследвания на Международната организация на труда и Международната асоциация по социално осигуряване позволяват да разработи класически учебни курсове и да чете лекции по академичните дисциплини:

- „Теория на рисковете“, приложима в застраховането и осигуряването;
- „Застрахователна математика“;

- „Застрахователна статистика“;
- „Застрахователна техника“;
- „Обществено осигуряване на работниците и служителите“;
- „Демография“.

Публикуваните учебници на проф. Кацаров имат висока научно познавателна стойност и се превеждат и широко използват в университетите на другите източноевропейски страни.

Научноизследователските търсения на проф. Кацаров са разностранни, но доминират главно тези в областта на социалното осигуряване, застраховането, демографията, изследването на трудовите възможности и жизнения потенциал на населението, методологията на науката и научните изследвания, педагогиката на висшето образование. Научното му творчество обхваща 219 публикувани и 45 непубликувани статии, 30 публикувани и 22 непубликувани монографии, 8 класически университетски учебника и десетки приложни изследователски проекти.

Едно от големите научни постижения на проф. Кацаров е творческото прилагане на разнообразните актюерски методи в дефинирането и решаването на финансово-икономическите и осигурително-техническите проблеми на социалното осигуряване. Дълбокото познаване на актюерските техники е особено видно в разработването на монографията „Еквивалентният принцип в застрахователната математика“ (София, 1956 г.). Тя е преведена и издадена на немски език. Това стимулира по-нататъшното развитие на актюерските практики, както и търсенето на нови сфери за тяхното приложение.

Значителни и широко признати са научните достойнства на докторската му дисертация „Пределната възраст в пенсионното дело“ (Свищов, 1961 г.). Много от съдържащите се в нея концептуални идеи и методологически предложения по-късно той развива в публикациите у нас и в чужбина, отразени в множество цитирания от други автори. Някои от концептуалните постановки в нея са актуални и за настоящата пенсионна реформа в страната, въпреки отдалечеността им във времето.

С не по-малък успех проф. Кацаров работи и върху методологията по прилагането на демографския инструментариум във финансовото планиране и прогнозиране на осигурителната система, в наблюдението, идентифицирането и оценката на демографския системен риск. Той е автор на единствената в България методика за определяне продължителността на живота и построяването на баланса на жизнения цикъл на homo sapiens.

Тя се съдържа в статиите „Принос за измерване на трудовите възможности на населението” (сп. „Статистика”, 1947 г., кн. 4), „Върху проблема за средната продължителност на трудовия живот” (сп. „Математика и физика”, 1960 г., кн. 6) и в монографията „Баланс на трудовия (активния) живот”, (Варна, 1962 г.), използвани като методология от много специалисти в своите изследвания.

Впечатляваща научно-познавателна стойност има фундаменталното монографично съчинение „Съвременни проблеми на пенсионното дело” (Варна, 1965 г.). За първи път в нея се прави опит за системно и комплексно изследване на проблемите в контекста на опита, подходите и приетите международни стандартите в реформирането на пенсионните системи.

В студията „Проблеми на нагаждане на пенсиите към измененията на икономическите условия” (Варна, 1964 г.), проф. Кацаров предлага конкретни подходи и методи за оценяването на инфлационните загуби на доходите и решения за осъществяването на социалнозащитната адаптация на пенсионните плащания към промяната на икономическите условия. Той има съществен принос в изследването на международните аспекти на социалното осигуряване и международното движение за социална сигурност, приложението на които се доближава до Отворения метод на координация, широко прилаган понастоящем в областта на политиките по социалната защита и социалното включване в страните-членки на Европейския съюз.

Интерес за всички университетски преподаватели представлява изследването „Лекциите в икономическите ВУЗ” (Свищов, 1966 г.), поставящо жизнено важни университетски проблеми в областта на методиката на обучението и преподаването във висшето училище.

Може да се каже, че научните постижения на проф. Кацаров формират школа в областта на социалното осигуряване, покривайки и отчасти области на застраховането, което отдавна е получило международно признание. Те се разглеждат в редица

учебници, множество монографии, дисертации и отделни научни трудове на много университетски автори (вкл. и в нашите – на неговите възпитаници) в страната и чужбина, което му придава европейска известност на специалист в тази област.

Лекциите на проф. Кацаров носят обаянието на неговата богато надарена светска личност. Той впечатлява обучаваните студенти със своята аргументираност, логика, интелигентност и емоционалност, с богатия, точен и образен език. Проф. Кацаров се ползва с истински уважение и респект (дори с известно страхопочитание) от колегията поради своята висока визискателност, сериозност и принципност като преподавател, изследовател и научен ръководител, но справедлив, интересен, общителен и изискан в своето академично поведение и морал.

Жизненият път на проф. Ив. Кацаров завършва през 1985 г. Може би той не е получил всички признания, които е заслужавал, но оставя трайна диря в паметта на своите випускници, асистенти и аспиранти, които вече дълги години са уважавани доценти и професори.

Достигнал високия връх в научното творчество с много усилия, всеотдайност, постоянство и изследователска страст, почувствал изчерпването на трудовите си сили в залеза на своя живот, проф. Кацаров учредява два фонда:

- При *Централния държавен исторически архив*, в който внася безвъзмездно личния си архив с документи, доклади, писма, обръщения, изложения, референции и др.;
- При *Библиотеката на БАН*, на която дарява публикувани и не публикувани трудове, личната си библиотека и др.

Всепризнатият специалист-актюер и математик, учен и радетел за академичната кауза в края на своя жизнен път прочувствено споделя:

„Разделям се с мъка с това мое научно богатство, събирано и създавано през целия ми активен живот. Но, изглежда, дошло е време да сторя това. Дано фондовете са за обществена полза, дано в бъдеще научните работници надничат в тях”.

Повече информация за социалното осигуряване и пенсионната реформа можете да получите от страниците в Интернет на:

Национален осигурителен институт **www.nssi.bg**

Министерство на труда и социалната политика **www.mlsp.government.bg**

Комисия за финансов надзор **www.fsc.bg**

Редакционната колегия очаква от читателите на Бюлетина на НОИ мнения и предложения за материали на адреса на редакцията:

*1303 София, бул. "Ал. Стамболийски" № 62-64
Тел: 02 926 1010; 02 926 1028
Бюлетинът се разпространява безплатно.*